

Po velké události

II.

Mnohokrát jsme v tomto časopise vystupovali pro to, aby i v politice byly zachovávány zásady vděčnosti a uznání. Jsou věci, které nemají býti zapomenuty. Přese vše, co nám všem ostatním bylo od agrární strany nedobrého, nepříjemného i zpupného snáseti, nesluší se zapomínati, že ona v kritických chvílích r. 1933 a 1934 fakticky zachránila demokracii v Československu tím, že — největší a nejvlivnější strana — postavila se na stanovisko demokratické. To byla velká věc, kterou i budoucnost bude vysoko oceňovati. Nesluší se proto této straně přát jen vše zlé, i když v jiné věci velmi pochybila. Že byla nyní při presidentské volbě poražena, když chtěla uplatňovati pouhou zvůli a věsti k nerozumu, že konečně při této příležitosti se objevily hranice její moci a že jí bylo její postavení, jako reflektorem osvětleno, ukázáno v pravé úměrnosti a únosnosti, z toho se ovšem také těšíme. Agrární straně dostalo se poučení, jakého jí bylo téměř svrchovaně potřebí: že rozumná první strana vede, nerozumná první strana pak jest vedena. Avšak ačkoliv tedy cítíme radost, své city přece chceme ovládati. Nebudeme na př. si přát, aby agrární strana za trest se nyní rozpadla nebo rozpoltila. Po tom nelze toužiti ani s hlediska státního ani s demokratického: s demokratického proto ne, že venkovský lid, zbavený vedení disciplinované strany, mnohem snadněji by se stával kořistí politických dobrodruhů, kteří v této době vesměs sázejí na kartu fašismu, s hlediska státního pak proto ne, že tím více klidu je ve státě, čím silnější jsou strany, o něž se může opírat. Neprospělo by státu, kdyby na místě dnešní agrární strany objevil se — chaos. Je-li člověku přes dvacet let, nebo není-li náhodou komunistou, nevěří už, že z chaosu rodí se tančící hvězda.

I když, jak jsme řekli, upřímně chceme býti agrární straně vděční za to, co dobrého udělala, nemůžeme jí býti vděční do té míry, abychom neviděli to, co jest, a viděli to, co není. Bohužel se zdá, že ona právě toto žádá. Agrární tisk důrazně vyžaduje, abychom uvěřili, že za celé presidentské kampaně nebylo nejmenšího rozdílu mezi agrárními zástupci z Čech, Moravy a Slovenska. Ale jak tomu máme uvěřiti, když v téže době, kdy agrární strana vyhlášovala za svého kandidáta profesora Němce, všichni jsme četli prohlášení slovenských agrárních poslanců pro Beneše, všichni jsme věděli, že slovenští agrární poslanci byli hlavní částí oné deputace ze Slovenska, která se dostavila k ministerskému předsedovi Hodžovi žádat, aby v zájmu Slovenska bylo uposlechnuto posledního přání Masarykova? Agrární noviny musily by ke každému svému výtisku přidati nějakou narkotickou pilulku, která by svými účinky pomohla zastřít pravdu.

To jest tedy jedna věc, v níž při nejlepší vůli nemůžeme vyhovět. Druhá pak jest toto: agrární senátor a šéfredaktor „Venkova“ p. Vraný slavnostně prohlásil v předsednictvu agrární strany nebo kde, že

předseda strany poslanec Rudolf Beran při presidentské volbě složil se znamenitým prospěchem zkoušku státníkovu. Také tu by bylo třeba nějaké narkotické pilulky. Dokud té jsme nepožili, tu, ačkoliv chápeme všechny důvody, proč právě p. senátor Vraný takto mluví (když někdo někoho porazí do bláta, obyčejně ho sám utírá svým kapesníkem), přece jen se nám zdá, že p. Vraný si z veřejného mínění tropí žerty. Pan předseda Beran zavedl agrární stranu do první porážky, kterou vůbec utrpěla. To vypadá na vše jiné, než na zkoušku státníkovu, složenou se znamenitým prospěchem. Pan předseda Beran prohlašoval nejdříve, že je pro Beneše, pak vyhlásil kandidaturu Němcovu, nakonec hlasoval pro Beneše. To je jako od škarpy ke škarpe a spíše než na zkoušku státníkovu to vypadá na zkoušku někoho, kdo se teprve učí s vozem jezdit. Nechceme si na p. poslance Berana nic špatného vymýšlet, ale zdá se, že ještě nesedí pevně ve vůdcovském sedle a že to, jak stranu v presidentské volbě vedl, třeba považovati spíše ještě za prodloužené pokračování jeho dlouhé sekretářské epochy. Opravdový vůdce dovede se postaviti proti přáním třeba vlivných straníků. Sekretář to nedovede. Pan předseda Beran asi teprve poroste do vůdcovské role, v níž se pohybovatí bylo Švehlovi jaksi samo sebou dáno. Pan Beran počínal si zatím jako pouhý straník. Bude-li v tom pokračovati, nezíská si ani stínu Švehlovy autority, která byla založena na tom, že vždy vedle strany viděl stát. Takového výsledku si nemůžeme ani my ostatní přát, neboť nemůže býti ve státním zájmu, aby předseda největší strany se nepovznosl nad pouhé stranictví, a musíme pro budoucnost přát p. Beranovi vše dobré. Nu, řekněme si, že jsou věci, že jsou kariéry, které se nepodaří napoprvé. Zatím však není příznivým znamením pro agrární stranu, že její vedení, postaveno bez Švehly před důležité rozhodování, tak selhalo.

Ovšem, na druhé straně bude mítí agrární strana prospěch zase z toho, že ministerský předseda Hodža v tomto obtížném jednání, které bylo zkouškou charakteru, získal si nelíčenou důvěru všech stran a že v něm vyrostl, po Švehlovi, nový agrární politik s nadstranickou autoritou. Věru, také na tom, nikoliv jen na počtu mandátů, zakládalo se vedoucí postavení agrární strany. Pětkrát byla dru Hodžovi nabídnuta kandidatura na presidentsství, pětkrát ji zamítl, ačkoliv podle všeho toho, co víme, by to byla bývala kandidatura úspěšná. Proč tak učinil? Přál-li si kdy nejvyššího místa ve státě, mohl je nyní mítí. Ale dr. Hodža stál nepochybně na vyšším stanovišti, než byl onen stranický kopeček, s něhož se rozhlíželi jiní agrární politikové. Věděl, že stát si nemůže nyní dopřátí luxus boje mezi pravíci a levíci, který by se byl jistě jinak z presidentské kampaně vyvinul; věděl, že v zájmu demokracie koalice nesmí býti rozbita, poněvadž by nezbývalo než zříditi tu nebo onu menšinovou vládu, což by byl patrně začátek cesty k diktatuře; jeho evropský rozhled — je jedním z mála našich politiků, jimž může býti přisouzen — zabraňoval mu

bráti na lehkou váhu možnosť, že by mohli byťi ztraceny služby dra Beneše pro stát; citově i rozumově měl za nezbytno splniti poslední přání odstupujícího Masaryka. Bez jeho obezřetného vedení a bez pevnosti, kterou osvědčil, byla by mohla presidentská volba vyústit v pohromu.

Dlouho jsme si zvykli vídat před sebou jen strany. Nyní zase jednou se objevila mezi námi osobnost s opravdovými vůdcovskými vlastnostmi, mezi něž patří nejtí pokorně ani za svými vlastními straníky, přejí-li si věci špatné. Nad nedobrymi věcmi se upřímně zlobme, z dobrých se stejně upřímně radujme. Při rozkouskování našeho veřejného života na nic než zelené, nic než rudé, jen černé, jen hnědé, jen fialové a jen bílé je třeba oznámiti s opravdovým potěšením, že zase mezi námi vyvstala osobnost, schopná získati si důvěry více stran než jen své vlastní.

V minulých letech bylo svedeno mnoho hněvivých debat o tom, mají-li socialisté snažiti se o to, aby našli dobrý poměr ke katolíkům, a je-li možno, aby v nich měli spojence aspoň pro některé případy. Někteří socialisté odmítali se vůbec starat o to, je-li to možno, a přísahali, že to není dovoleno, nemá-li býtí socialistická čest poškozena. Mnoho šosáků v socialistických stranách snažilo se zakryti své rostoucí břicho vášnivým protiklerikalismem. Patřili jsme jaksi k průkopníkům myšlenky socialisticko-katolické spolupráce, a snad za nic jsme nedostávali tak kruté vynadáno jako za toto. Ostatně nač bychom ukazovali na své rány: ministr Rudolf Bechyně odvážil se před několika lety socialistům totéž poraditi, a byl od socialistických noviců vyzýván, aby pro tuto zradu co nejrychleji opustil půdu socialistické strany. Nuže, o tom si teď můžeme popovídati: byla to zrada? nebo to byla prozíravost, kterou vždy nejhůře snášejí ti, kdož jí nemají?

Dnes jsou fakta jasná. Bez pomoci katolíků nebyl by prezidentem dr. Beneš, nýbrž nějaký libovolný zastupce pravice. Jak by potom stála asi věc socialismu a socialistů? Není libo — abychom starou debatu ukončili — prozkoumati teorii o permanentním boji proti katolíkům ve světle této nové zkušenosti? Litujete toho, co se stalo, a byli byste chtěli jít do presidentské volby ve stavu onoho zásadního nepřátelství ke katolicismu, který jste tak dlouho pokládali za ideál? Spolupráce katolíků se socialisty po prvé se uskutečnila — mohla se uskutečniti proto, že socialistické strany se chovaly obezřetně, neposlouchaly rad svých protináboženských radikálů a nepřivodily si trvalé nepřátelství katolíkům. Račte se podívat, jaké ovoce tato spolupráce nese. Ostatně se zdá, že páni a dámy se na ovoce už podívali, a že se jim velmi zalíbilo, neboť právě z řad bývalých protikatolických radikálů ozvalo se ještě ve Vladislavském sále zvolání, že monsignore Šrámek je jako kardinál Richelieu. Nebyl jsem na onom filmu o kardinálu Richelieu, z něhož nepochybně byl čerpán materiál k tomuto odvážnému historickému srovnání, a nebudu tedy tuto paralelu posuzovat, nýbrž beru ji prostě jako výraz citu vděčnosti. Také zde ukázaly se v krizi povahy: dr. Šrámek byl vždy patriot a ač měl pro pevnost, s níž za kandidaturou Benešovou od samého začátku stál a která nakonec rozhodla, i více důvodů, byl mezi nimi zajisté také důvod ten, že to považoval za prospěšné pro stát a národ.

Ukázalo se, že socialisté — k svému zřejmému prospěchu — mohou se sejíti s katolíky ve věcech, které se týkají státu. Měli by nyní zkusiti, což jim dávno radíme, nemohli-li by se s nimi sejíti také ve věcech týkajících se chudých a sociálně slabých.

O národním sjednocení věru nelze nic nového říci. Pomalu už každý nahlédne, že je nerozpoznatelné od drzosti, jestliže tato strana stále se ještě nazývá národním sjednocením, ačkoliv je jedinou, která národní sjednocení při každé vážné příležitosti ruší. R. 1927 se národní demokracie vychloukala tím, že jediná z českých stran nevolila Masaryka prezidentem. Nyní je národní sjednocení jedinou českou stranou, která setrvává mimo koalici, v níž už jsou sjednoceny všechny české strany. A jediná ze všech českých a slovenských stran nevolila teď Beneše prezidentem. Je-li možno, aby toto bylo vydáváno za práci pro národní sjednocení, pak už můžete lidem všechno pověsit na nos.

Dr. Kramář, vůdce této strany, končí svou kariéru v trapné bezvlivnosti: pro presidentskou kandidaturu muže, proti němuž on po patnáct let vším způsobem bojoval, našla se na konec největší většina, jaké vůbec kdy bylo docíleno. Být tak vyrazen, dávatí všechny rady tak marně — neznamená to být již nyní duchovně mrtev pro politiku své vlasti? Podivný, tragický konec kariéry, která začínala s takovým leskem. Ale ať tento pád je aspoň poučný pro jiné: páni politikové, k těmto koncům vede politika osobní. Postavte proti tomu kariéru dra Beneše: leckterý půvab Kramářův mu schází, ale jeho síla byla ve věcnosti. Tato síla na konec zvítězila poměrem 340 : 24. Jeden anglický spisovatel napsal, že jsou dva typy lidí: první se ráno nejdříve podívá na ulici, druhý do zrcadla. Páni politikové, snažte se býtí podobni tomu prvnímu typu.

F. Peroutka.

poznámky

K posledním mezinárodním událostem

Krise, kterou prošla v předvánočním týdnu Anglie, bude mít základní význam pro otázku kolektivní bezpečnosti a pro budoucnost Společnosti národů. Řeč sira Samuela Hoare v Ženevě ze dne 11. září 1935 — to byla teorie. Co provedl nyní britský parlament plánu Laval-Hoareova — to byla praxe. Pařížský plán byl posledním slovem diplomatické moudrosti. Nebylo možno nic lepšího vymyslet — pokud šlo o to smířit nesmířitelné, což diplomacie dovede. Baldwin sám razil heslo, že třeba vyhovět jak Itálii, tak Habeši, tak Společnosti národů. Stručněji a srozumitelněji dalo se to říci: najít zlo jednou společnou linií anglo-francouzskou. S tou je, jak známo, vždycky potíž. Otázka habešská není tu nic ojedinělého. Anglické a francouzské zájmy zase se odlišují. Ale ta odlišnost zájmů sama o sobě by nebyla nic tragického, to ukázala právě pařížská dohoda, k níž došlo až příliš snadno a rychle. Horší je, že Francouzové a Angličané jinak myslí a mají jiné soustavy vlády.

Angličan to myslí doopravdy se zákazem válek a se Společností národů, zatím co Francouzové, a my kontinentálci vůbec, tomu pořád ještě docela nevěříme, že by války mohly přestat, a hledíme si Ženevou a vším, co s ní souvisí, zajistit jaksi jen výhodnější počáteční posici v jedné velké srážce, která je naší mřou. Angličani dále si vládnou opravdu sami. Chtějí to a dovedou. Man in the street, ví co se děje, stará se o politiku, kontroluje ji u svého poslance, je v přímém styku s ním a se svou vládou, neuznává žádného prostředníka mezi sebou a králem, jako neuznává žádného mezi sebou a Bohem. Anglické náboženství nelíží se zbytečně od našeho, ať katolického nebo protestantského, není rozhodně vrchnostenské. A právě

tak je to i s politikou. Angličan nemá posvátné úcty před úřadem ani odbornou kompetenci. To jsou pro něho prostě funkcionáři a odborníci. Jsou tu, aby mu sloužili. Potřebují jeho důvěry. Britský národ je vpravdě autonomní. Má krále, ale nemá vláde, tím méně „vůdce“.

Co se stalo předminulého týdne, byla vzpoura britské demokracie proti britské diplomacii a vládě, aspoň s našeho hlediska to tak vypadá. S jejich hlediska není vůbec možno mluvit o vzpouře v souvislosti s demokracií. Vzpouře by tu byla jen kdyby Foreign Office a vláda byly snad chtěly trvat na svém i proti zřejmé vůli lidu a téměř jednomyslnému projevu veřejného mínění. Pro nás to vše není docela srozumitelné, ta absolutní britská demokracie, my jsme přece také demokrati, ale nikdy bychom si netroufali zasahovat do tak choulostivých a složitých věcí, jako jsou věci zahraniční. V Anglii má vláda úctu k lidu. Lid je suverén. Rozhodující je vždy, co chce lid. Jen otázka, jak toho dosáhnout, je věcí vlády a jejich znalců. Domnívají-li se, že toho nelze dosáhnout, resp. že to nedovedou, nezbyvá jim než odstoupit, jak to právě udělal sir Samuel. Vláda Baldwinova neodstoupila. To znamená, že přijímá svrchované direktivy demokracie a troufá si jim vyhověti. — Anthony Eden, který s ní byl vždy ve shodě, dostal vedení Foreign Office, a říká se, že kdyby byl Baldwin dost rychle neobětoval Hoara, byla dolní sněmovna odhodlána udělat Edena i premiérem.

Absolutní britská demokracie ujala se tedy sama vedení války. Co to znamená? Především co chce? Na rozdíl od Foreign Office a vlády nestará se o zajištění imperiálních říšských zájmů. Ne, že by jí byly lhostejny, ale soudí, že ohroženy nejsou. Opravdu také zájmy britské říše mohly být zředycky obstarány. Buď předem dohodou s Mussolinim o rozdělení Habeše, nebo nyní podle pařížského plánu tím, že by se Itálii přenechala kolonizační rezervace na jihu a ostatke postavil pod kontrolou Společnosti národů, v níž by Angličané hráli prim. Anglická demokracie nespokojí se však takovýmito výsledky a nechce míti podíl na zločinu odsouzeném v Ženevě. Chce, aby byl dán příklad světu, že válka se skutečně nevyplácí a že svět je s to si po případě mír vynutit. Zvláštní problém habešský v tom smyslu je lhostejný. Jde o případ útlačníka. Dokonce školský případ, možno říci, poněvadž jakékoli nedorozumění, záměna násilníka a oběti, je tu vyloučeno. Jde o jasně definovanou a deklarovanou agresi, „jak zákon předpisuje“. Anglická demokracie nechce napříště trpět nic takového. To neznamená naprosto petrifikaci dosavadního stavu. Spíše naopak. Ale válka v tradičním smyslu slova je zakázána. Násilná změna statu quo. Jednostranný zásah do cizí právní sféry. Angličané objevují se tu v míře dosud netušené radikálními pacifisty a přívrženci Společnosti národů a Kelloggova paktu. Ženeva stává se soudem světové spravedlnosti, vyzbrojena dokonce i určitou, třeba jen kolektivně sebranou, exekutivní mocí. To jest — má tomu tak býti, neboť Angličané ani nemohou, ani nechtějí s a m i provést všechny ty závazky. Anglie dává příklad demokracii. Neslibuje jen, také vyžaduje. Nelze si představovat věc tak pohodlně, že Anglie pod radikálně demokratickou vládou obstará za Habeš i za nás všechno sama. To bylo možno věřit ještě když se nám konflikt jevil jako spor podstatně anglo-italský. Pokud takovým byl, dal se vypořádat v rámci pařížského plánu, po případě na londýnské námořní konferenci. Dnes jde o něco jiného. Jde o důkaz, že kolektivní bezpečnost není prázdňé slovo a Společnost národů fikce nebo mlhovina. Jde o to, aby útok nebyl odměněn, nýbrž potrestán, a to právě proto, že je to útok, nikoli, že byl namířen na nás. Máme se cítit dotčeni porušováním míru a pácháním křivdy nikoli porušováním svých sfér vlivu a svých zájmů. Tak to stojí totiž v Úmluvě Společnosti národů. Ale pak ovšem jsou také všichni povoláni zakročít a ne jen někteří, jichž se to týká. Ti, jichž se to týká jsou po každé jiní. Povolání jsou však po každé všichni. To je správný a plný výklad kolektivní bezpečnosti.

Není to však příliš idealismu? Možno věřit, že se něco takového dá uskutečnit? Dnes je to z k o u š k a. Snad to není právě ten případ, který jsme měli na mysli. Ale vzory a zkoušky si nemůžeme vybírat. Ty nám vybírá život. Hic Rhodus! Habeš je naším Rhodem. Zde musíme ukázat, dovedeme-li tančit. Sir Samuel Hoare nám chtěl věc ulehčit. Eden nebude míti slitování. Demokracie vede válku. Jsme opět jednou u hesla: „až do konce“. Fašismus vydal je ostatně dříve, a duce i nyní po nejsvůdnějších nabídkách je dvakrát opakoval: na Monte Citorio a v Pontinii. Mír bez vítězů a poražených je, jak patrně, stále ještě ten nejméně pravděpodobný.

Nyní třeba si dobře uvědomit, co to znamená angažovat se do vedení války pro vynucení míru, do kolektivní války Spo-

lečnosti národů pro zajištění bezpečnosti světa, angažovat se tu tak, jako byly národy až dosud zvyklé se angažovat jen pro své vlastní věci a když se jim zdálo, že jde o otázku jejich života či smrti. Anglie zastávala od počátku zásadu: jsme ochotni k plné účasti na všem na čem se Rada Společnosti usnese. Přijmeme svůj podíl. Ale ne více. Na této zásadě se asi nyní nic nezměnilo. Jen požadavky, které se na nás všechny kladou, silně stouply. Sir Samuel Hoare přihlížel k nestejnému zájmu a možnostem jednotlivých členů a bral za směrnicí spíše člena nejméně schopného a ochotného. Odtud kolektivní akce pouze sankcemi hospodářskými. Mocenský nátlak a vojenské prostředky byly a priori vyloučeny. Nyní je jediným měřítkem účel a cíl: úspěch, donucení Itálie k ústupu; zmaření i jejího případného vítězství v Habeši. To znamená konkrétně: hospodářské sankce — pokud postačí, jiné, silnější — pokud bude třeba. Nic se nevyklučuje. Vedeme válku, nekrvavou zatím a ovšem budeme hledět ji takovou udržet co možno nejdéle. Nebude-li však možno jinak, povedeme i krvavou. Policista se nesmí bát použití zbraně, je-li k tomu zločincem donucen. Jediná podmínka zůstává: všichni nebo nikdo. Při tom nesmíme si však tajit, že mohou nastat okolnosti — a duce nás jich sotva asi ušetří — že nikdo by znamenalo konec, fiasko v hanbě a posměchu, zničení organizace a snad i samé myšlenky Společnosti národů pro celou generaci. Pohodlí, kompromis, polovičatost všeho druhu, „realismus“ je tedy napříště nemožný. Jsme na buď — a nebo. Už nejde o koloniální kampaň a srovnání tendencí a mocenských sfér imperialismu britského a italského. Nejde již také o francouzské ohledy na eventuálního evropského spojence. Jde o vítězství nebo porážku demokracie, demokratické politiky mezinárodní i národní, o existenci Společnosti národů, o výkonnost a hodnotu parlamentarismu ve srovnání s principem vůdcovským, tedy prostě o demokracii či fašismus v Evropě.

Rudolf Procházka

K sociologii českého profesora

Vždycky jsme byli přesvědčeni o tom, že se anglické polosoukromé střední školy liší k svému značnému prospěchu od škol našich, ale byli jsme znovu nuceni si to uvědomovat, když jsme četli nedávno knihu J. Hiltona: „S bohem, pane profesore“ a znovu jsme byli vedeni k tomu, srovnat si ještě jednou poměry na obou družích škol. Při tom byl v nás probuzen zájem o hlavního hrdinu knihy, profesora Chipse a už sama sebou se kladla otázka, zdali i v naší literatuře by se našlo něco podobného, byl-li i u nás vytvořen někdy typ podobného středoškolského kantora.

Máme už sociologii dítěte, sedláka, dělníka, vojáka atd., ale nemáme dosud ani sociologii učitele ani sociologii profesora, dokonce ani sebemenší náběh k ní. Nic tu nepomohla ani soutěž vypsaná redakcí „Střední školy“. Nebudeme hledat příčiny této nevšimavosti; pokusíme se sami osvětliti otázku alespoň s jedné strany.

Jakým prostředím prochází středoškolský profesor, než dosáhne svého místa na střední škole? Především bezpodmínečně střední školou samotnou. Srovnávajíc naši střední školu s anglickou, nehledíce ke kvantu vědomostí a přihlížejíc pouze k jejímu výchovnému vlivu, jsme nuceni konstatovat, že to není prostředí nějak zvlášť povzbuzující. Pokud jde o mravní a společenskou výchovu, o styk se životem, můžeme říci, že je minimální. Tato škola je ovšem společná nejen profesorům, nýbrž i všem ostatním vysokoškolsky kvalifikovaným inteligentům. Nebudeme proto v ní hledati jediného a hlavního určujícího činitele, uplatňujícího se rozhodujícím způsobem ve vývoji budoucího profesora. Vliv ovšem má.

Po maturitě dostává se kandidát profesury do nového prostředí: na filosofické a přírodovědecké fakulty našich universit. To už je prostředí dost zvláštní. Především se liší podstatně od ostatních vysokých škol. Všechny ostatní vysoké školy (theologické fakulty nevyjímaje) jsou speciálními přípravkami pro určitá více méně ohraničená povolání. Všechny jejich život je orientován směrem k tomuto povolání a nikterak se nesnaží to zastírat. Zcela jinak je tomu na filosofické fakultě. Tu sice všichni studenti dobře vědí, čím se mohou stát — ale tato skutečnost není vůbec patrná na způsobu jejich studia. Zde jakoby se praktická zaměřenost k budoucímu povolání zastírala. Jak? Pozlátkem vědecké práce. Konsumují se spousty vědního materiálu, jenž nemá samozřejmě pro budoucího profesora žádnou cenu, ale má cenu pro příštího vědce, který se bude vědecky zabývat příslušným oborem. Nevadí, že toho z posluchačů nevyužije ani jediné procento. Lze ovšem namítnouti, že je třeba, aby budoucí pro-

fosor pronikl k vědeckým základům svého oboru a tak si získal plnou kvalifikaci pro své povolání. Nehledíme-li už k tomu, že ani od právníka ani od inženýra nežádáme samostatnou vědeckou práci, skrývá se tu zásadní omyl: cíl, k němuž posluchač směřuje, jest státi se středoškolským učitelem — a k tomu by daleko spíše měl vědecky prostudovat svůj budoucí objekt, žáka, a metodu, která mu potřebné vědomosti zprostředkovat, zkrátka psychologii a pedagogiku — ale tomu se zas naopak věnuje co nejméně péče. Místo toho se musí posluchač pokoušet o vědecké práce, studovat pro pedagoga vedlejší názory nejrozmanitějších autorit na nejdůležitější problémy a dělat z nich státní zkoušky. Snad bychom mohli tento náčrt ještě prohloubiti, ale pro naši potřebu stačí. Důležité bude, jak toto prostředí zapůsobí na psychickou strukturu budoucího profesora. Pokusme se o odpověď.

Každý kandidát je povinen vypracovati nejméně dvě kvazi vědecké písemné práce. Už to, nehledíme-li k celé atmosféře filosofické fakulty, je s to, aby v něm vyvolalo dojem, že je čímsi více než pouhým předavatelem a zprostředkovatelem naučených vědomostí, krátce, že je čímsi, co je na nejlepší cestě státi se samostatně tvořícím vědcem. Tato iluze v něm může žiti po dobu jeho univerzitních studií. Nutně se však musí rozplynouti, jakmile překročí práh střední školy. Jeho povolání profesora se liší nedozírně od povolání i toho nejskromnějšího vědce. Jsou to dvě věci téměř se vylučující. A chce-li snad takový profesor dále pracovati ve své vědě, nutně tím bude trpěti jeho poslání jako profesora. O tom máme dostatek zkušeností. Souvisí pak už s celým našim životním názorem, že jsme náchylni stavěti výše (alespoň teoreticky) jakéhokoli vědce než sebelepšího profesora. Tento názor sdílí především sám kandidát opouštěje vysokou školu. Jestliže se pak musí loučiti se svou vědeckou prací nebo alespoň s ideálními plány v tomto směru, nemá příjemný pocit. Cítí, že směřoval výše, že měl býti něčím vznešenějším než pouhým učitelem; má pocit a vlastně vědomí viny, že zradil svá lepší předsevzetí. To se pak projevuje v jeho chování hned dvojným způsobem; jednak jako vědomí povýšenosti nad svým okolím — to souvisí, jak ještě ukážeme, i s jeho odborností; ví toho ve svém oboru mnohem více než ostatní smrtelníci — jednak jako pocit méněcennosti, vědomí viny, když se rozpomene na své sny o vědecké dráze.

Tu máme první předpoklad pro zvláštní postoj středoškolského profesora k jeho okolí. Přezírá je i cítí se v něm jaksi lžákem, který nedoletěl. To znamená, že se mu bude velmi těžko vrátat do nového prostředí a přičleňovat se k ostatní společnosti. Tu jsou zárodky profesorství jako zvláštního stavu. Profesor tu bude zahrán do izolace a ztratí kontakt s životem ostatní inteligentní společnosti. Tu se také objeví první sklony k zvláštním zálibám sběratelským a různým typickým profesorským zvláštnostkám.

Tato izolace má však i jiné příčiny. I ty dlužno hledati ve způsobu vysokoškolské přípravy profesorů. Je to známé odbornictví středoškolských učitelů. Každý kandidát obsáhne značné procento vědomostí a kvalifikované odbornosti maximálně ve dvou oborech. Tu se jeho vědomostem nemůže rovnati žádný jiný inteligent. Mimo své obory ustrne však v ostatních oborech na výši střední školy. Positivní vědomosti jsou ovšem záhy zapomenuty a tak zůstává jen jakási deformačně rozvinutá schopnost ovládati problémy velmi úzkého a omezeného druhu. I tato okolnost má velký vliv na soukromý i veřejný život profesora. Nemá dosti styčných ploch s ostatními lidmi, nemůže se jim rovnati a oni se nemohou rovnati jemu. Je odkázán sám na sebe. Ani s ostatními kolegy si dobře nerozumí; i od nich ho dělí jeho a zde i jejich odbornictví. Sborovna středoškolských profesorů je místo, kde medituje osaměle ve svých ulitách několik výsoce kvalifikovaných odborníků. To, co by je mělo spojoval, výchova budoucích generací, je oslabováno zvláštním charakterem střední školy. Zmíníme se o této okolnosti jen docela krátce. Střední škola je školou výběrovou; to znamená: nepřizpůsobuje se žákům, nýbrž žáci se musí přizpůsobovat jí. Jestliže žák nestačí na středoškolské požadavky, musí odejít. Zde není problému, samozřejmého na školách obecných nebo měšťanských: jak to naučit všechny, i nenaadané. Neschopní jsou zde vyloučeni. Tento vylučovací charakter střední školy působí i na profesora: jeho starostí je probrat vše, co je předepsáno osnovami. Kdo nestačí, nepatří na střední školu.

Leč vraťme se ještě k onomu odbornictví. Ono je hlavní příčinou oné pověstné nespolečenskosti a podivinství středoškolského profesora. Každý má zájem především o to, čemu sám dobře rozumí. Jestliže má profesor takto omezený okruh zájmů, nemůže se samozřejmě tak lehce dorozuměti s ostatními. Pokud ovšem nechce voliti docela jinou platformu tohoto do-

rozumění (na př. sport, turistiku, společenské události atd.), což však zpravidla nechce. Namítne se ovšem: což ostatní vysokoškolsky vzdělaná inteligence nebyla odborně školená jen v docela podobně omezeném okruhu? Zajisté; ale zde život vyrovnává nedostatky takového odbornictví. Život?

Tu jsme u nejdůležitějšího činitele ovlivňujícího povahu a charakter středoškolského profesora. Prošel střední školu, vystudoval vysokou školu a vrátil se na střední školu. Kdy pak takový profesor přišel do bezprostředního styku se životem? Obávám se, že teprve tehdy, když si jako aspirant musil přivydělávat na nejskromnější živobytí. I tu je ovšem námitka: není snad škola také život a studia na vysoké škole nejsou snad kusem života? To je to: nejsou. Nejsou, ale měly by být. Tu jsme v začarovaném kruhu. Byl to Američan Dewey, který už před čtyřiceti lety počal tvrdit, že škola má být kusem života, životem zhuštěným, koncentrovaným, který by dával maximum podnětů a budil maximum životních zájmů. Avšak někde se musí začít: je profesor, který nikdy nepřišel do bezprostředního styku se životem, s to, učinit střední školu ohniskem života? Požadavek Deweyův zůstává z části ideálem.

Jestliže život obrousí u ostatních vysokoškolsky vzdělaných inteligentů hrany přílišné odbornosti a rozšíří-li okruh jejich zájmů, není tomu tak u středoškolských profesorů. Na střední škole jest jen opravdu tolik života, kolik ho tam vnese učitel. A jsou-li v tomto směru nedostatky, nelze jich žádnými předpisy odstraniti. Škola se stává akváriem, chráněným tlustou stěnou od ostatního životního viru. Má to své přednosti i nedostatky. S jedním z těchto nedostatků se setkáváme v povaze středoškolského profesora. Jest jeho původcem i obětí.

A zůstává nám otevřený problém, jak zživotnit naši školu střední, jak zživotnit především jejího učitele? To nás přivádí zas k oně anglické polosoukromé střední škole, jejíž hrdina Chips nás upoutal na počátku našich úvah. A nebyl snad on takovým typickým představitelem středoškolského kantora, který opakuje po padesáté týž vtip za těchže okolností a sklízí výsměch svých žáků pro svůj ohavně sešlý plášť? A přece byl ještě něčím více: když uváděl jméno padlého německého kolegy mezi ostatními padlými Angličany, nebyl to rys ušlechtilého lidství, který nám dával zapomenouti na všechny jeho kantorské podivnůstky? Snad je i u nás více takových profesorů, jejichž lidství nezasula ani sebe větší hromada odborných vědomostí.

Dr. Miloslav Šefrna

Katolictví, demokracie, pokrok

Bude dobře, uvědomí-li si pokrokoví lidé, jak rychle se mění postavení katolicismu a poměr jednotlivých politických sil k němu. Vezměme jen příklad nejčerstvější — z presidentských voleb. Kandidát pravice tu byl zároveň exponentem protikatolickým, anebo jej aspoň situace takovým udělala. Katolíci hlasují pro realistu Beneše, uctívají někdejšího prudkého protiklerikálního bojovníka Masaryka, a papež posílá oběma o Vánocích vzpomínku a pozhennání. Náhodou jsem v tužté dobu viděl ve venkovském městě návěstní tabuli Volné myšlenky. Bylo na ní na kusu balicího papíru napsáno, že fašismus a klerikalismus jsou nejhrošími nepřáteli demokracie, a vedle toho byla přilepena nějaká předválečná karikatura katolické kněze. A zatím v „Lidových listech“ vynikající katolík odůvodňoval katolické hlasování pro Beneše tím, že nešlo o obyčejnou presidentskou volbu, nýbrž „o to, zda budeme pokračovati v demokratické tradici, nebo zda se dáme na cestu směřující k totalitě a k hegemonii menšiny obyvatelstva nad většinou; stáli jsme před historickým rozcestím a proto nebylo možno voliti žádný kompromis.“ To se ovšem velmi špatně shoduje s onou návěstní tabulí ve venkovském městě. Nejhorší znamení pro jakékoli hnutí je to, jestliže bojuje proti přeludům a ztratilo smysl pro aktualitu. Tvrdí-li dnes katolíci, že jsou zásadně a důsledně pro demokracii, že chtějí být naprosto snášeliví ke všem ostatním vyznáním — co je možno proti tomu namítat? Tady nezbyvá než se radovat nad dobrým poznáním a správnými úmysly. O nic jiného nikdy nešlo, než o rovné právo a stejnou svobodu pro všechny. Volná myšlenka chybila tím, že boj proti dynastickému klerikalismu a spojenectví šavle s kropáčem zaměnila za zásadní boj proti náboženství vůbec. Bylo dost času, aby poznala svůj omyl a aby si uvědomila, že lidé nejsou ochotni jít proti katolicismu tam, kde jim už od něho nehrozí utlačování duchovní svobody. Mají-li sami svobodu, rádi jí popřejí i jemu. V demokratickém státě jde o svobodu a rovnou příležitost pro všechny, o tichou úmluvu, že ve věcech svědomí nebude nikdo podrobován násilí. Stát je nad vyznáními, stejně jako má být nad stranami, nad národnostmi a nad plemeny. To však také znamená pozitivní

poměr k nim ke všem — jak k náboženství, tak ke stranám, národnostem a plemenům — nikoli poměr negativní a bojovný. Je jistě těžké nalézt správnou míru, ale nalezena a hledána být musí, a v tom bodě potřebuje pokroková ideologie důkladné revise.

Z. S.

Prohlášení

„Bere rukama i nohama a je povýšen“. Pod uvedeným nadpisem uveřejněn byl v tomto listě číslo 43 z 30. října 1935 článek, jehož obsahem, v souvislosti s článkem uveřejněným v časopise „Právo lidu“ v čísle 245, ze dne 20. října 1935 pod nadpisem: „Ten dvoji loket“ cítil se na své cti dotčen p. generál Ing. dr. František Kolařík a p. generál JUDr. Václav Suchý. Prohlašujeme, že nemůžeme ani jednoho ani druhého ze jmenovaných pánů generálů vinit z jednání a skutečnosti v uvedeném článku jim vytýkaných, jsouce přesvědčeni o jejich čestnosti a bezúhonnosti a proto litujeme, že k uveřejnění článku došlo.

Redakce.

do ba a lidé

Stultus:

Čtenáři píší

(Srovnávací montáž ze dvou zemí.)

Debata o slonech a o jiných zvířatech.

V londýnském Zoo jsou sloni. Mírná a moudrá zvířata se ukazují obecnostem, zvedají chobotem na zem honzený cukr a penny, které vždy poctivě odevzdají svému poháněči. Nechají se klidně a důstojně obdivovat od anglického obecnstva a — vozí na sobě děti. Nuže, o sloní otázce se v anglických novinách rozvinula vášnivá debata. Ředitelství Zoo vydává každoročně zprávu, sdělující, jak použilo vydělaných peněz. Tak sdělovalo mezi jiným, co vše podniklo za penny, vydělané slony. Byl to poměrně značný obnos. A tu povstalo anglické obecnstvo a zaútočilo pohoršeně na ředitelství prostřednictvím dopisů ke svým novinám. Jak přijdou sloni k tomu, že mají za své poctivě vydělané peníze živit jiná zvířata? Proč se jich nepoužije k sloní výživě a k zvelebení sloního života? Zkrátka, je to týrán zvířat a skandál! Boj by byl trval jistě dlouho, kdyby ředitelství zahrady nebylo vysvětlilo novinám, že sloni nemohou sežrat tolik, co vydělají. Kdyby se za všechny jejich peníze nakoupilo seno, praskli by sloni blahobytem a bylo by po nich.

Podivinský a záhadný národ! Známe ho méně, než myslíme. Kdo by na příklad předpokládal, že Angličané při své uzavřenosti náležejí mezi nejnáruživější psavce a že píší svým novinám na nejrozmanitější, údiv vzbuzující témata. Možná, že je to jediný sdělovací způsob, jímž se vybíjejí. Možná, že jediné v psané formě jsou schopni opustit svou vnitřní tvrz a vypovídat se jiným. Rozhodně to je znamenitý klíč k jejich poznání. A proto nyní o čtenářských dopisech anglického tisku.

Když už jsme začali zvířaty, budeme v tom pokračovat. Každý ví, jak náruživě je Angličan miluje. Srovnává se to těžko s krutými anglickými hony, ale přesto se mezi základními vlastnostmi Angličana vždy na prvním místě uvádí, že je ten, „jenž miluje zvířata“. Ostatně, beru za svědka Georgea. Sídlí rovněž v londýnském zoo a povoláním je vůdce tučňáků, jakýsi tučňáčí starosta. Je o hlavu větší než ostatní, vážný a rozšafný. Pelichá pravidelně jednou do roka, a tu se musí dávat do špitálu. George se totiž v té době strašně ženýruje, a má naprosto zničené nervy. Letos se však stalo, že George začal neočekávaně pelichat po druhé. A tu, nepochopitelně, se ani dost málo nestyděl. Stál uprostřed basénu, obklopeného dychtivým a soustrastným obecnstvem. Tvářil se kysele a mrzoutsky, péra z něho trčela, a

George, rozčuchaný a neupravený, si občas nějaké líně vytrhl. Čerta si z toho dělal! Bylo mu vidět na tváři, že teď mu je již všechno jedno. Georgeovi ctitelé a příznivci byli znepokojeni. Noviny přinášely denně zprávy o jeho zdraví a náladě. Sežral rybičku, ó, jaký to jas! Lidé projevovali o drahocenný život tučňáka větší starost než on sám.

Domácí a divoká zvířata, kočky a psi, zpěvné ptactvo a jiná zvířata, všechna nacházejí v Anglii své přátele. Proto považuje jistý pán za samozřejmé informovat své noviny (Daily Mail) o následující zajímavé příhodě.

„Pane, dělníci, kteří byli najati k opravě mého domu, zjistili, že ventilátorem ve zdi vletují a vyletují včely. Dělníci udělali maličkou díрку z vnitřní strany ložnice a našli mezi vnitřní a vnější stěnou velký roj včel. Našli také med.“

Následuje sdělení, že med byl bohužel nepoživatelný a že jej včely jistě sbíraly nějaké tři roky. Podpis. Adresa. Ale člověk píše do novin, a jistě se někde na druhém konci země najde jiný, jenž mu odpoví: Pane, k vašemu zajímavému dopisu z... dovoluji si sdělit, že také já jsem pozoroval... atd. Angličané berou svou zálibu vážně, není pro ně méně důležitá, ne-li dokonce závažnější, než otázky veřejného života. Člověk vidí tváře majitele domu a anglických dělníků, skloněné nad včelím úlem, soustředěné a s vědomím důležitosti si prohlížejí divoký med, zatím co svět kolem vše a provádí kousky divočejší než jindy.

Jakýsi muž popsal v solidních starých Times, jak cestoval se svým psem. Jiný píše neprodleně do novin, jak cestoval se svým psem a fenou od kurdsko-perských hranic do Londýna. Líčí, jak letěl letadlem, jak bylo fenka skandalisována nikdy neviděným strojem a jak dobře cestu absolvovali. Slyšte, jeho psi jsou ještě zcestovalejší než tam toho druhého.

Není pravda, že kachny nedovedou počítat, píše čtenář Daily Herald, anebo že dovedou počítat jen do tří. Viděl jsem jednou sám, jak kachna ztratila jedno ze šesti mláďat a vrátila se pro ně. Koncentrování a záduřivý pozorovatel přírody a zvířecího života, Angličané, nepovažují v něm nic za méněcenné. — Pane, mám 2½ roku starou lišku. Panáčkuje a prosí, skáče mi na rameno a snímá mi klobouk. Slyší na své jméno Peggy... — Dále jsou vypočítány všechny ctnosti lišky. Přiložená a v Daily Mail otištěná fotografie — pán drží v jedné ruce lišku, v druhé štěně. Nikde není tolik veselých psů a krásných koní, jako v Anglii. Blahobytní mackové, jako ve Francii, se vůbec nebojí kolemjdoucích. Zde se zachází se zvířetem dobře. Jak by se člověk mohl nepochlubit spoluobčanům se svým miláčkem. — Pane, naše kočky nosí obojky a chodí na provázku, když je bere me vozem na východní pobřeží, kdež máme jachtu. Nebojí se plavat. Pak se olížou a osuší a dostávají strašnou žízeň se slané vody a pijí plné tácky mléka. — Na důkaz — fotografie kocoura na jachtě.

Lidé píší do novin řady dopisů a protestů proti zabíjení drobného ptactva vozy na silnicích. Lidé jsou pohoršeni chováním závodních psů, kteří přepadávají kočky a psy jiné. Zvířecí korespondence zabírá v čtenářských dopisech anglických takové místo, lidé jsou si tak jisti, že jiní se budou zajímat o to, že jejich kocour nosí obojek, že není možno si toho nepovšimnout. Zabíhá to někdy do tichého šílenství. Na příklad: Angličané mají velmi rádi hudbu. Nemohou za to, že sami jsou národem neuhudebním. Pasivně, snad zrovna pro svou neschopnost, jsou dobrými a vděčnými jejími posluchači. Ba mají i několik svých, cizíně málo známých komponistů, jichž si neobyčejně váží. K těm patří Sir Edward Elgar. Nyní se jeho dům upravuje jako památník jeho života. Je třeba peněz. Druhého září otiskuje Daily Telegraph jeho podobiznu, na níž je vyobrazen spolu se svými psy. V zápětí dostává dopis, jistě nikoliv osamocený, dotazující se, zda psi nebožtíka Sira Edwarda, Marco a Mima,

jsou ještě na živu. Velmi to prý čtenáře zajímá. Dostal patrně kladnou odpověď, on i jiní, protože 16. téhož měsíce tiskne list dopis, jenž stojí za to, aby byl celý uveden:

„Pane, byl jsem potěšen, když jsem dnes slyšel, jak pán povídá paní, že Marco, pes Sira Edwarda Elgara, ještě žije. Viděl jsem často jeho podobiznu, jak se opírá o koleno svého drahého pána; můj pán mi ji ukazoval, když hrál některé ukázky hudby svého mistra na gramofon. Doufám rozhodně, že mezi námi nevznikne žádné nedorozumění jen proto, že jsem pes nehupebně založený. Abych ukázal dobrou vůli, poprosil jsem pána, aby vybral 5 šilinků z mé kasičky na suchary a poslal je do fondu, který zakládáte... Je mi potěšením, že mohu zaslat tyto peníze, protože vím, jak mého pána obšťastňuje hudba jeho mistra. A šťastný pán, to znamená šťastný pes.“ Podepsán: Broome Brock, černobílý křepelák.

Pro tyto lidi není Elgar jen milovaným hudebníkem. Je jasno, že splývá v jejich mysli v jedinou dlouhou a složitou formuli, trochu nesouvislou. Je to „zamilovaný—mistr—jenž—měl—rád—psy“.

Bylo by myslím nemístné mluvit zde o antisociálním podkladu této anglické vášně. Ano, anglický dělník žije špatně, žije v doupěti, z bídy pije, zatím co psi a kočky si baští. Jenže o lidi se mají starat zas lidé a nečiní-li tak, zvířata za to mohou nejméně ze všech. Zaráží tu jiná věc. Jak v uvedených dopisech, tak v krásných anglických knihách o zvířatech od Kiplinga, Watsona a jiných spatřuji snahu přiblížit němeho tvora k sobě, polidštit ho. Snad je to touha národa, jenž neumí, nemůže se otevřít lidem, najít mezi nimi pravé přátele. Snad sebeobrana, uzavření se před realitou. Kiplingův pes, nebo citovaný Broome Brook chovají se pomalu jako průměrný Angličan. Soudruzi zvířata, neděje se vám tu velká křivda?

Z a h r á d k á ř i.

Jistý dobrý znalec Anglie tvrdí ve své knize, že anglická města vypadají tak pošmourně a nehezky hlavně proto, že Angličané mají rádi venkov. Jak jen mohou, vypadnou z města, které pro ně nic neznamena, vystaví si domek se zahrádkou a věnují se přírodě. Nevím, kolik pravdy je na tom zajímavém postřehu. Jistě může člověk mnoho odpustit té sychravé zemi pro její zahrady, trávu a jedinečné květiny. Stačí se podívat na zvláštní knižní výklady, věnované odborné zahradnické literatuře, na ty „Mé skalky“, „Jak vypěstovat nejlepší tulipány“ atd., mezi nimiž trní na čestném místě „Zahradníkův rok“, aby se pochopil Čapkův úspěch v Anglii. I pochlubila se tuhle jakási neopatrná paní spolučtenářům *Morning Postu*, že má v zahradě nádherné exempláře stromu, snad nejlepší v Londýně. A její neprozíravost šla tak daleko, že pohotově nabídla milovníkům krásných stromů sazeničku. Za necelý týden psala listu druhý dopis, tentokrát zoufalý. Dostala totiž za tu dobu 1054 písemných žádostí, při čemž jejich pisatelé často opomněli přiložit známku na odpověď. Ubohá ruinovaná lady bude asi ještě dlouho trpět přírodymilovností spoluobčanů, neboť než stačila dopis poslat, přišlo 950 dalších psaní.

Město Londýn dalo nezaměstnaným kousek půdy, na němž byly domy na zbourání. Museli pracovat horečně, jistě měli radost, že mohou dělat aspoň něco. A za několik týdnů tvrdé práce je tu již zeleninová zahrádka, brambory, zelí a — ovšem, na to Angličan nezapomene i v nejhorší bídě — trochu květin. Jakýsi anglikánský kněz, jenž místo navštívil, píše dopis (*Daily Telegraph*), jenž nevybízí, ale prosí. Prosí zahradkáře, aby přispěli: radou, věcnou pomocí. Byly by zajímavé zvěsti, zda se ozve tolik lidí jako milé paní se sazeničkami.

Mimo koničků celonárodních, jakýchsi velkých národních hobbies, mají Angličané nescíslné individuální a

nejpodivnější záliby a zájmy.

O čem jen nepiší do novin! Debatují, která část Anglie má nejpřívětivější a nejdvořilejší lidi — zda jižní nebo severní. Tu vzplane lokální patriotismus severanů a jižanů a začnou si v dopisech zdvořile nadávat, až kdosi třetí, jenž spor zřejmě pozorně sleduje, zakročí, a řekne, že přece nelze generalisovat. Uvažují o zákonech silnice, automobilismu a o tom, zda smějí děti jezdit na kolech na frekventovaných cestách. Kterýsi Brit asi dlouho dumal, než přišel k názoru, že tituly jsou zbytečností v zemi lordů. Když k tomu dospěl, posadil se a napsal do *New Scotlande*, že tituly podporují snobství, jsou nedůstojné pravého muže a proč vůbec má titul Sir Walter Citrine? Sir Walter, brilantní tajemník anglických tradeunionů, muž práce a činů, jemuž do vlastního titulu asi nic není, byl by jistě překvapen, kdyby se mu ten dopis dostal do ruky.

Nějaká stará panna někde ve Skotsku si vzpomene, že četla v mládí jednu moc hezkou knížku, jenomže se nepamatuje, kdo ji nepsal a jak se jmenuje. A ona by ji zas ráda přečetla. Napíše tedy do novin.

Jen si představte, jak tajuplná a hrůzná věc se přihodila jednomu čtenáři *Daily Mailu*. Spal a probudilo ho v noci divné tukání. Zjistil, že se ozývá z prken dveří. Tenkrát to pro něj ovšem nic neznamena, ale ráno se dověděl, že jeho bytná zemřela. Ten, když už není, jistě se stane přívržencem jedné z divných anglosaských sekt. A nepomůže mu ani ujištění jiného čtenáře, jenž materialisticky tvrdí, že to byl červotoč.

Jakási velmi moderní žena se v novinách pohoršuje nad tím, kolik dívek má propíchnuté uši a nosí viktoriánský a barbarský šperk — náušnice. Jiný je rozčilen tím, jak se vystavuje prachu a špině máslo v obchodech. Třetí zmaten chaosem výslovnosti se doptává, jak vlastně, u čerta, se má vyslovovat správně anglicky slovo „vasa“. Všichni ti lidé mají své koničky a pokládají za ušlechtilý účel svého života bojovat s náušnicemi, nebo vyslovovat správně. Nemohou-li už snést o samotě svého rozčilení, napíší do novin. Ale jsou tu i mnohem větší vytrvalci.

Byly královské oslavy. Národ anglický se radoval a to nejvíce, jak ho podezřívám, proto, že s úžasem zjistil, jak takhle jednou za sto let dovede vyvádět věci, které na sebe nevěděl, a to: tančit a řvát na ulicích, jezdit na střechách aut a tak dále a podobně. Spolu s iluminacemi a výzdobou Londýna barevnými papírovými cáry to bylo prostě velkolepé! A tu, uprostřed jubilee week, dal jistý občan průchod citům, jež už nemohl zdržet. Napsal dopis, v němž mluvil o krásných projevech vlastenectví, o národních praporech, vítězě všude vlajících... Nestačil ani domluvit, když mu ve stejném listě odpověděl muž, jehož odhaduji na plukovníka ve výslužbě nebo něco takového, ačkoliv ručit za to nemohu. Zkrátka byl to odborník na vše, co se týče národní vlajky, a sdělil vlastenci věcně a klidně, že nadšení je sice pěkná věc, ale není nikterak důvodem k tomu, aby Union Jack visel vzhůru nohama, jak se zhusta stávalo za jubilea. Od té doby se mi poštěstilo přistihnout onoho dobrého muže na nejrozmanitějších místech, posledně však v *Times* 20. XI. Nevím, zda má najaté lidi nebo pracuje sám. V tom případě je jeho život krušný a pohnutý: vyhledává totiž po celé Anglii špatně zavěšené prapory a zpravuje o tom noviny.

Je draho...

Angličané jsou zvyklí být rozkošnými podiviny. Mají na to staré, od celého světa uznané právo. Klamou vás tak i v životě: v Anglii se člověku v první chvíli zdá, že všichni ti lidé nedělají po celý den nic jiného, než že pěstují své skalky, přednášejí v nějaké společnosti na nějaké své zamilované téma, dejme tomu o stěhování duší, a ukracují si čas sterým jiným způsobem. To však je

podvëdomé klièkování, snaha odvëst pozorovatele od skuteènosti. Ríká se, že morální krise, jež povstala v Anglii zároveñ s hospodárskou, vznikla z nemalé èásti proto, že bohatý a blahobytný národ se musel přeorientovat více na skromnější život. Obrací se koneènè, aby ukázal svou všední tvář a promluvil i o každodenním svém životé.

Anglie není zemí tak naprosto drahou, jak se obyèejné říká. Za nevšední ceny dostáváte i nevšední kvalitu, takže mnohé přijde laciněji než u nás. Je spíše zemí odlišných cenových vztahů. Nad to Angličané přímo zbožñují přeplácení. Nač platit lacino, když možno zaplatit draho? A když si byli ceny takto vychovali, stěžují si dnes na ně.

Kterýsi anglický občan ze středního stavu a se slušnými příjmy vypoítal kdysi v dopise novinám své výdaje. Ukázal, že má-li vychovávat v privilegované a velmi drahé public school dva syny, šatit, i když s anglického hlediska skromně, sebe, ženu a dceru a žít rodinu, nezbude mu téměř nic na kulturní zábavy. Tak nemůže si dopřát jít do divadla než jednou-dvakrát do roka. Není to nikterak přehnané — lístky na operu, a ne nejlepší za 150—200 Kč, jsou drahé i pro Angličana. Slušný biograf má ceny od 15—20 Kč nahoru. Debata o rodinném rozpoètu a cenách je v novinových dopisech tudíž vždy aktuální.

„Pane — píše ètenář Daily Mailu — vydělávám 250 liber roèné (asi 30 tisíc Kč) a mohu se velmi dobře obejít s dvěma obleky roèné a párem flanelových kalhot. Flanelový oúek, který nosím jen na weekendy a ve svátek, musí vydržet dvě sezony a dobrý svrchník při nejmenším dvě zimy.“

Tento skromný muž ovšem si nemůže dovolit všechny ty přepychové, ale v Anglii životně nutné věci jako jiný korespondent, mající 500 až 700 liber roèního příjmu: smoking, frak, několik různých oblekù, flanelové, hedvábné a tvrdé košile, sportovní šaty a co všechno ješté. Ale obejde-li se koneènè Angličan, jež se jinak obléká jak panenka, s párem symbolických flanelových kalhot jako národním krojem pro všechny vrstvy, je tomu hůř s oblékáním ženy. V Anglii jsou levné a dobré látky a drahé švadleny a krejèí, skoro vždy cizinci. Drahé jsou všechny doplñky k šatùm. Jednou mi řekla mladá a chytrá Angličanka: v podstaté jsou všechny naše ženy, aspoñ ze starší generace — dowdy. Nepřeložitelné a ryzé anglické slovo, cosi jako šoufl. Dowdy — to znamená kukané místo kloboukù, punèochy shrnuté do harmoniky, a také kabát z krásného a trvanlivého anglického tweedu, skoro pánský, kdysi velmi drahý, ale nyní ošoupaný a demonstrativně nošený ve všech poèasích a roèních dobách. Nejen, že se často nedovedou oblékat, ale oblékají se špatně, protože je to drahé. A drahé pro všechny, pro ony naporádné společenské dámy v krajkách, perách a fialových střeivicích k červeným šatùm, vystavující z dekoltaže anatomicky hubená záda, i pro chudší ženy. A tu jsme u toho, co se v té zemi platí nejdraž — u práce.

„Pane, alternativa stojící před většinou drobných hospodárství nespočívá v tom, zda se má zavolat odborník, nebo zda má člověk provést práci sám, ale v tom, zda to má udělat sám nebo nechat práci nevykonanou. Odborníci by se měli stydět; minulý týden mi úètovali 8 šil. 6 penny (51 Kč) za opravu elektriky. Koupil jsem novou baterku za 2 šil. 6 penny a nabil jsem ji sám ve 20 minutách. Ješté před několika týdny mi počítali 45 šil. za udělení dvou polštárù pro lacinou lenošku. Žel! lenoška — i s polštáři — stála, když byla docela nová, jen 2 šil. 2 penny.“ (Daily Telegraph.)

V dopise uvedená fakta nejsou nikterak přehnaná a ojedinělá. Víím, že jednoho známého namontování lustru stálo několik liber. Anglický řemeslník a dělník pracuje pomalu a draho, a natahuje-li práci na dlouhý loket, nedělá to ani s tím veselým roštáctvím jako francouzský jeho druh. Anglická pomocnice v domácnosti, která je honorována mnohem lépe než naše, nemusí, což je úctyhodné, nosit uhlí ze sklepa, protože se jíím téměř netopí, prát prádlo, protože se dává do prádelny, být okna, pro-

tože jednou za čas přijde do bytu člověk se škopkem a hadrem. Tento dobrý muž vám nejdřív vyleje špinavou vodu ze škopku do vany, pak utře kvapně okna po jedné strané, naèež řekne, že je doba lunchu, a odejde. Většina podnikù patřív soukromým společnostem, a to, spolu s rozdrobeností práce, leze do peněz. A anglický způsob života přichází Angličanùm draho.

Obtíže s dcerami.

Muž, jež se podepsal „Zmatený otec“, napsal Daily Telegraphu dopis, jež vyvolal v ètenářstvu takovou ozvěnu, že debata se rozvinula na několik èísel. Téma je velmi zajímavé a příznaèné pro dobu: co se má udělat s dcerami, mladými dívkami, které se vracejí domù opilé. Člověk si mimoděk vzpomene na velikého a cudného viktoriána Dickense. S jakými okolky mluví o ženách, jakou nežností a láskou obklopuje dívky, jež chodí po jeho románech. Mluví-li s lítostí a smutkem o hříšících žen nižších vrstev, zastře jejich skutky narážkami, plnými mravné hrůzy. A tu máš! Nežné anglické dívky, zřejmě z lepší společnosti, si přihybají, a jejich rodièe se neostýchají diskutovat o tom veřejně. Opíjejí se, jak lze vyzrozumět z dopisù, na společenských parties, přebírají při taneèních večírcích. O věci byla vyslovena nejružnější mínění. Dívky si takto vyvolují špatnou cestu, aby ukázaly svou nezávislost — říká jedna ètenářka — a musí se jíím vstípit pojem vysokého ženství, jež má je naučit zachovávat společenské meze. Galantní „moderní mladý muž“ tvrdí, že mají být kontrolováni mládenci, již přivádějí dívky domù opilé, a prosí rodièe, aby neposuzovali přestupek děvèat příliš přísné. „Matka“ doporučuje výprask, avšak nikoliv rákoskou, což by bylo pro dívky příliš kruté. Vyplatila před čtyřmi roky svou vlastní 14letou dceru, když se vrátila domù opilá, a nikdy se to již neopakovalo. Doporučuje se láska, mírné zacházení, mnozí tvrdí, že dívky, jež se opíjejí, byly asi vedeny příliš přísné a nyní se tím způsobem vybíjejí. A bití je nemoderní a bezúèelné a vzbuzuje v dětech nenávisť k rodièùm. Jen dívky mlèely a, pokud víím, vyslovila se o věci jen jediná dcera, vdèèná za bití, nyní dvacetiletá. Tvrdí, že moderní dívka je dost sportovní, aby snesla trest a kázeñ. Ostatní mlèely. Zdá se, že v celém sporu bylo vysloveno jen jedno věcné a skuteènostní odpovídající mínění. „Pane, víc než polovina starostí „Zmateného otce“ a jeho spojencù je zaviněna posedlostí Anglosasù udržet mladé muže a ženy dětmi, když jsou fyziologicky dospělí.“ Pisatel těchto řádek mluví o tom, jak ten zvyk je podporován anglickými konvencemi a jak dospívající člověk se snaží dokázat svou samostatnost různými výstřelky. V našich dnech patřív k nim podle jeho mínění: přílišné pití ve společnosti, nerozumné rychlé ježdění vozem a případná erotická dobrodružství, rodièùm utajená. Nabádá rodièe, aby nepodporovali tradici dětství přes jeho mez, ale učili děti být včas dospělými a stát na vlastních nohách.

Morálka! Ta se nějak vykojila v puritánské zemi, v říši bohatých. Jakýsi pán si nedávno stěžoval svému listu, že byl pohoršen „vrcholně pobuřujícími obrazy vězeñského života“ v moderních románech. Nelíbí se mu to. A jen jeden spisovatel mu na to odpověděl, že nehodlá psát jemu k vůli růžové vodièky. Jinak se ètenáři shodli, že detailní popisy sexuálních nemravností v dnešních knihách jsou hnusné. Dostali na to odpověď jiného literáta, který se jíím tázal, zda člověk, ètoucí napjaté, jak muž rozřezal na kousky ženu v detektivním románu, myslí, že to je zdravější èetba, než když ète, jak pěkné si žil, ó hrůza, neoddaný párek. Panstvo si neví rady s opilými sleèkami a pohoršuje se nad tím, co denně provádí samo a co, jakoby náhlým výbuchem, zaujalo snad trochu velké místo v moderním anglickém románe.

Debata o politice.

Je přirozené, že ètenářstvo má úroveň podle novin. Mezi člověkem pišícíím dopisy Sunday Dispatch, a tím,

jehož listem je *Manchester Guardian*, je približne takový rozdiel, jako medzi Zulukafrem a prostredným Evropanem. Je to obzvlášť patrno, když se vyjadrují o věcech vážnych, státního a celosvětového významu. Tu se vyskytuje celá škála anglických intelektů, od nejnaivnějšího sobectví a neinformovanosti, až po důkladnou znalost státních a politických otázek, ukazujících na sečtělou. A při tom zůstávají pisatelé v obou případech ryze anglickými. Nynější světová situace přiměla Angličany k tomu, aby promluvili o tom, o čem mluví neradi — o věcech vážných. Podíváme se, co jim nejvíce leží na srdci.

Dnes a ještě dlouho asi budou angličtí čtenáři mluvit o uplynulých volbách. Mezi názory, vyslovenými o nich v dopisech, se nejčastěji vyskytuje mínění, že příští volby mají být prováděny jinak a že anglický volební systém má být jakýmsi způsobem změněn, protože již nevyhovuje dnešním požadavkům. Vyskytly se dokonce hlasy, jež mluvily o zavedení vázaných kandidátek. Ale volby patří přece jen k tématům jednak dočasným, jednak čistě vnitropolitickým. Kdyby se měly shrnout otázky, o něž se anglické čtenářstvo, anglická veřejnost nezvykle živě интересуje, daly by se formulovat slovy — vojna a mír. Patří do toho zájem přímo životní o habešský konflikt, o Společnost národů, o Německo, důvěra, v něž byla konečně jednou otřesena, jak se zdá, od základů. Anglie je dnes jistě zemí, jejíž veřejnost má nejpacifičtější nálady a hnutí nejrozmanitějších odstínů. Jdou od touhy po izolaci a insulárním systému politiky, přes quakerské „neber zbraní do ruky“, naivní neodporování zlu až k nejsvětovějšímu pojmání míru, humánní a trochu idealistické ideji míru pro všechny národy.

Je těžko určit onen moment, kdy nikoliv politikové, ale národ anglický řekl o Německu „a teď už toho máme dost“, kdy přestala v Anglii tak obvyklá a oblíbená řeční, dostavující se na konci každé debaty o Německu, „a ono to nebude tak zlé s tím hitlerismem“, nebo „a my máme Němce přece jen rádi“. Angličané jsou zatvrzelí empirikové. Uvěří, až poznají sami. Tak asi byl spravedlivě pobouřen ten anglický příslušník, jenž ztrávil jistý čas na německém venkově a byl osobně přítomen barbarskému a stupidnímu pronásledování židů. Začíná svůj dlouhý a podrobný dopis *Manchester Guardianu* slovy, že jeho čtenáře budou jistě zajímat skutečná a nefalšovaná fakta o pronásledování nearijců v Německu, načež zevrubně a pobouřeně líčí, jak byl týrán a štván dobrý a ode všech vážený občan.

Kratičký, poctivý a naivní dopis v *News Chronicle*: dříve, než se začne vůbec mluvit a možnosti přidělit Německu žádané kolonie, musí slavnostně odpřisáhnout, že bude zacházet s domorodci, jako by byli Arijci. A jiný čtenář téhož listu nazývá pronásledování židů případem pro bláznec. Je to rozhodně tato stránka hitlerismu, která nejvíce pobuřuje dnešní Anglii. Pravda, jistě se vyskytují ještě dosud řeči, zrovna tak anonymní a nevědomele, jako dopis otištěný v *Morning Postu*. Mluví o nadvládě latinských ras nad germánskými, o příbuznosti a podvědomé sympatii Angličanů k Němcům, o tom, že nesnáze v centrální Evropě vznikají hlavně proto, že Rakousko nechce snášet tyranii Ženevy a Říma a touží po splynutí s Německem. Avšak přelom jistě nastal a každý Angličan, jenž si jako pravý Brit váží čestnosti, cti a korektnosti, udělá si snad o otázce patřičnou představu.

V lidech dnešní Anglie je mnoho nezvyklého pesimismu a pochybovačnosti. Nedůvěřují Společnosti národů, politikům, nýbrž jen svému neinformovanému a pokřivenému názoru. Mají to od dob poválečných, tento smutný referén a hluboké přesvědčení, že ubohý, starý, důvěřivý Albion byl, je a bude ošizen od těch ošklivých, mazaných cizinců. Čtenář *Morning Postu* se dozvěděl, že v Ženevě se mluvilo o kompenzační politice. Píše tedy: „Kdo bude kompenzovat? Velká Británie patrně, od té doby, co neustále vše odpykává za jiné. Jinými slovy, kompen-

suji je z daní, jež platím. Děkuji vám, pane Eden.“ Chuděra ministr dostává vůbec co proto. Pan Eden prý řekl v Ženevě, píše jakýsi pán, že národové po válce úspěšně pracují na novém mezinárodním řádu. „Jako mnoho jiných lidí, nepozoroval jsem to, ovšem neodráželi se »stupeň úspěchu« v šileném závodění o ozbrojení a jedovaté plyny“ (*Daily Herald*). Ale hned vedle jiný dopis jakéhosi nadšence, jenž věří Společnosti bezpodmínečně, a končí psaní provoláním jí slávy. Nikdo nemůže chtít na papeži, aby zastavil válku, tak jak ji nemůže zastavit ani arcibiskup z Canterbury. Ale proč nevydá papež provolání proti válce? Čtenáři *News Chronicle* mají, jak se zdá, vůbec tendenci vidět příčinu války v cizině. Jiný čtenář obviňuje z války Ameriku, která prý je za ni mravně odpovědná. Proč zůstává v ústraní a nepomůže Anglii a jiným státům svými silami proti Itálii? A přece zrodila kdysi Amerika Abrahama Lincolna. Tento národ je zvyklý myslet příliš přímočaře: papež je od toho, aby byl pro křesťanský mír, Amerika je země, bojující pro svobodu. Je to správné, ale přílišné důvěřivosti se říká naivita. Rozhodně jsou všichni proti válce. Ten, jenž napsal, že jediný způsob, ji zastavit, je, aby všichni odmítli vzít do rukou zbraně, i onen, jenž tvrdí, že záchrana a naděje míru jsou děti, které mají býti včas poučeny, že vojna je hrůza (*Daily Herald*). Ale nejvíce snad čtenář *Manchester Guardianu*, který říká, že křesťanský pacifismus neodporování, oblíbený v Anglii, nejvíce podporuje zlo. Vyskytují se i dětinské rady, jako na příklad, aby každá z peroucích se stran byla vyslechnuta Společností zvlášť, a pak prý jistě dojde k dohodě mezi Itálií a Habešem. Nebo: proč nepostoupit Itálii několik tisíc mil, přijde to laciněji než 100 tisíc mladých životů? Ať jde válčit skoro 3 miliony těch, co odhlasovali návrh Citrina na válečné sankce proti Itálii, my zatím budeme klidně sedět ve svých lenoškách, vyjadřuje se jakýsi sobecký ostrovan.

Velké hnutí *League of Nation Union* (sdružení Společnosti národů) dokázalo letos, že Ženevská instituce má větší popularitu, než se vůbec myslelo. Jeho „Peace Ballot“, hlasování pro mír, k němuž se přihlásilo přes půl milionu dobrovolných pracovníků, kteří věc organizovali, dalo skvělý výsledek — 11 milionů hlasů pro Společnost. A přece jsou zklamaní i mezi jeho pracovníky. „Věnoval jsem osm měsíců na organizaci Hlasování míru ve víře, že pracují pro mír. Ale nyní se ukazuje, že nejspolehlivější naši vůdci navrhnou „válku pro ukončení války.....“ (*News Chronicle*). Tento pacifista byl zklamán silou své organizace. Předpokládal asi, že se bude bránit holými slovy. Ale ve sdružení jistě je ještě dost členů, připravených bojovat pro mír.

Říká se: konservativní Anglie. Ale zakončím toto nesouvislé povídání o jejích lidech zase příhodou z *League of Nation Union*. Podařilo se mi zúčastnit se její závěrečné schůze po hlasování 27. června tohoto roku. Myslím, že vůbec v těchto dnech, v těchto měsících se děl jakýsi velký a historický přelom v anglické myslí. Albert Hall, která pojme několik tisíc lidí, byla plná. Mluvil hlavní činitel Ligy lord Cecil, arcibiskup z Canterbury a mnoho jiných hodnostářů. Největší úspěch však sklídl skvělý řečník a pracovník Walter Citrine. Mluvil zrovna o těch, kdož nečestně roztrhli své závazky vůči Společnosti národů a provádí doma politiku diktatury, když jakýsi hlas ze sálu vykřikl: „Což Rusko?“ A Citrin odpověděl, že Sovětský svaz je členem Společnosti národů a vždy plní své závazky vůči ní, Albert Hall zadupal jako dobrá konírna. — Hear — hear — hear! (slyšte, slyšte!) zařval bodře sál a zatukal o opěradla židlí deštníky, holemi, klíči, vším, co měl po ruce. Což, všechno vzato dohromady, znamená u ostrovanů vrcholnou spokojenost, souhlas s řečníkem a — nejvyšší projev citů.

A ruští čtenáři novin...

Člověk svedl ve velkém rozmachu svou havířskou motým. Teď se stane něco velkého. Nástroj víří v závratném tempu nadšené práce. To pracuje úderník Stachanov. Jiskry se sypou zpod kladiva Busygina, kováře, jenž vypadá jako nějaký universitní docent, a zvuk kovu se rozléhá po celé zemi. Zde se napjatě sleduje každý obrat setrvačnický, každá cesta člunku ve stroji. Neboť se ví: to se netočilo jen kolo, nepřeběhla nit tkaniva — to se ještě o jednu vteřinu přiblížil nový a lepší život. Jaké přímo závratné štěstí musí pociťovati lidé, když mohou říci — hleď, vlasti, hleď, země, pracujeme pro tebe — i pro sebe!

Nic nemůže být větším protikladem Anglii než SSSR. Krajiní individualismus a uvědomělý kolektivismus, zastaralá tradičnost a rozbíjení tradic, zkrátka — vše je rozdílné. Ale přece jenom! Mají jednu společnou maličkou vlastnost ty dvě různé země. V obou píší čtenáři mnoho a náruživě rádi do novin. V jednom případě je to zábava, v druhém spolupráce s mocným celonárodním tlapačem veřejnosti — tiskem. Považují, snad nikoliv přehnaně, tyto projevy čtoucího obecnstva za významné vodítko jeho psychologie a poznání jeho života. Protože za každým, jenž píše, stojí deset i víc, kteří si totéž myslí. Proto, promluvíme-li nyní o korespondenci sovětského čtenářstva, nebude to jen srovnání dopisů, psaných ve dvou různých řečích, ale konfrontace dvou světových řádů.

Dopálený sovětský občan.

Vycházejme z předpokladu, že čtenář píše nejvíce do novin, dostane-li na něco dopal. Zrovna, když je v špatné náladě, když vidí, že se kolem něho provádějí hlouposti nebo nespravedlivosti, že okolí nereaguje na jeho námitky, tu se chopí péra a řekne: „Sakra, teď s tím zatočím.“ Píše takto otevřeně, pod plným jménem, do místního tisku, a nepomůže-li ani to, pak do ústředního. A tu již je věc pro škůdce, lenochy a grobiány vážná. Jak jsme již nejednou podotkli, není v sovětském tisku soudních síní, neboť petitem vytištěná zprávička na konci listu, o tom, že někdo něco ukradl, nebo byl k něčemu odsouzen, soudní síní nazvána býti nemůže. A je to tak, myslím, dobře. Zato mají sovětské noviny dobrý a britký feuilleton, založený na faktech skutečného života. A mají ještě jednu rubričku — „Krátké signály“ se jí říká nejčastěji — z níž je lidem horko víc než z procesu. Tak se tomu říká v moskevské Pravdě, v Izvěstijích pak se to jmenuje „Dopisy čtenářů“. Známa továrna vyrábí zápalky a dává je do krabičky menší než obyčejná, ale počítá za ně 3 kopějky jako za velké. A hned píše jakýsi občan do Izvěstijí, že továrna nespravedlivě vydělává na zákazníkovi. Detail, ale poukazující na zájem o život, na vědomí svého občanského práva. V městě KamenSKU vyhodila městská rada spolu s milicí z domu celý trust (Zernotrust). Zřejmě, pomsta jakýchsi místních satrapů. A když byli lidé a věci na rozkaz okresní rady zase zpět nastěhovány, bylo spolupracovníkům vyhrožováno, že nepobudou v domě dlouho. Dopis do Izvěstijí — 22 podpisů úředníků. Do stejného listu píše celý ročník studentů chemické fakulty. Zkracují jim počet hodin. To nejde, Zůstali by nedouky. Úředník si objednal boty. Továrna mu je udělala, zkazila, předělala, zkazila zas. Stěžuje si Pravdě. Píše člověk, jemuž zkazili popletové v úřadě dovolenou v sanatoři. Píše železničář, jenž upozorňuje na to, že v jejich továrním městě se vinou opoždění lokomotivy dělníci zpozdňují v docházce do práce. Pensistka, které dělají průtahy s pensí. Soudruzi z novin, na vás je spolehnouti, posviťte na toho úřadu! Spolupracovníci člověka zemřelého při nehodě si stěžují na nemocnici, která jim nedala o úmrtí vědět.

„Soudruh Radčenko, předseda naší Novorossijské selské rady, je k pohledání hrubý člověk. Nadává pro každou maličkost. Člověk od něj slyší jen: „zatknou tě“, „odevzdám tě

soudu“, „utrnu ti hlavu“. Kozlova Vasila (návštěvníka), jenž k němu přišel, uhořel a vyhnal. Kritiku nemůže ani cítit. Nikdo si naň nestěžuje — bojí se ho.“

Následuje popis divného způsobu, jímž se Radčenko dostal na své vedoucí místo, a podpis dvou kolchozníků. Takových dopisů by se dalo citovat na sta, vycházejí denně a jsou vždy zajímavou podrobností ze života lidí. Je vidět, jaké těžkosti, kolik byrokratismu, nepoctivosti a kariérismu je Sovětům ještě překonávat. Ale ne nadarmo se tak často objevují v novinách drobné zprávičky „vyšetřili jsme případ...“ „vinník odstraněn...“ „věc napravena.“

Ti, kteří chtějí pomáhat.

Tady se děje těsná a uvědomělá spolupráce odpovědného státního listu s tisíci citícími svá práva a povinnosti občanů. A to je fakt, radostnější pro zemi víc, než jsou smutné všechny případy, citované v těchto dopisech. A ostatně nejsou to vždy stížnosti, jež čtenáři novinám píší. V Moskvě existuje škola-nemocnice pro děti mrzáky. Léčí je a učí. Dva roky byl ve škole syn pensistky, přišel tam s ochrnutým nohama. Nyní je zdrav a je kvalifikovaným rýsovačem. A šťastná matka píše Izvěstijím dopis plný vděčnosti. Malá podrobnost: Dodává: my, rodiče, jsme dostali zpět zdravé děti — stát dobré pracovníky.

Ne vždy pozvedají čtenáři hlas jako první. Někdy nadhazují téma k posouzení a kritice noviny samotny. Jsou si vědomy svého výchovného poslání a vychovávají k dobremu. Stalo se to a to, co o tom soudíte, čtenáři? Lidé se vysloví a list je nechá vypovídat, pozoruje své obecnstvo, zná je. Myslím, že z toho by se měl brát příklad. Blaseovaní novináři, kteří tvrdí, že úkolem novin není výchova, že se novinářská práce brala tak kdysi, za časů Havlíčkových, byli by jistě překvapeni, kdyby otevřeli veřejnosti své sloupce. Dověděli by se tak mnoho překvapujícího a poučného. A sovětské noviny, jež učí a vedou, jsou dobré noviny.

Řekneme to tak: lidé nepomáhají bližnímu v neštěstí jen proto, že o tom nejsou přímo informováni. Stačí říci často jen proto, že o tom nejsou přímo informováni. Stačí říci nahlas a už je tu pomoc. Nahlas říká velmi často Komsomolská pravda. Tak před nějakým časem případ komsomolce Těruškina. Tento mladý muž totiž za nic na světě nemohl přesvědčiti svou komsomolskou buňku, že je naživu. Považovali ho zásadně za mrtvého. Mladík je nemocen. Leží po návratu z lázní ve svém bytě. Nemůže ani pracovat, ani se učit bez cizí pomoci. A soudruzi z buňky opovrhují jeho voláním, aby ho přišli navštívit, neodpovídají na dopisy, nepomáhají. Případ několikrát probraly noviny. Tisknou pak několik dopisů z celé té záplavy, jež obdržely. Mládež celé země chce pomoci svému kamarádu. Neznámé dívky ho chodí navštěvovat, projevují mu soustrast, nabízejí přátelství. Mám čas od 3 do 7 a potřebujete-li něco zaříditi, jen mi napište, ráda to za vás udělám, píše jakási Kolpakova. A nedivte se, že vám píše neznámá dívka — přijměte to jako komsomolec — kamarádsky. O Těruškina je postaráno, má nyní mnoho přátel.

Ženy píší...

Zrovna se skončily po celé zemi sjezdy ženské mládeže. Bylo na nich řečeno mnoho o životě a práci dívek, a často ještě neuvědomělém poměru mužů ke svým kamarádkám. Hned dává Komsomolská pravda popud a dívky posílají listu psaní, v nichž se každá vypovídá postěžuje si. Mladá matka na to, že tajemník okresní komsomolské rady jí nedává práci a pohoršuje se nad tím, že má zbytečně mnoho dětí. Dvě mladé dělnice zase, že jim nedávají slušný byt. Tentokrát se hned ozývají mladí muži, radí, analyzují, udávají sami případy nevšímavosti k práci a žití dívek. A takových debat, končících se věcnou nápravou, by se dalo uvést také dost. Vezmeme však ještě dvě,

věda a práce

C. G. Burge a W. Kaempfert:

Lehčí či těžší než vzduch?

První z autorů, C. G. Burge, je vůdcem letecké eskadry v anglické armádě a vrchním redaktorem dvou největších anglických periodických listů, věnovaných letectví. Vybrali jsme z jeho právě vydané „Encyklopedie vzduchoplavby“ (Encyklopaedia of Aviation, London 1935) a z americké studie V. Kaempferta „Dobytí vzduchu“ několik odstavců informujících o základní otázce vzduchoplavby.

Začíná se přístrojově těžšími vzduchy.

Obecně bývá princip „těžší než vzduch“ pokládán v konstrukci letadel za pokrokovější, než konservativnější a zastaralejší princip „lehčí než vzduch“. Ve skutečnosti je tomu naopak. První pokusy o vzduchoplavbu, pokud je můžeme sledovat, dějí se vždycky pomocí přístrojů těžších než vzduch. Na staré čínské rytině najdeme obrázek létajícího stroje, jenž je udržován ve vzduchu a poháněn kupředu jakýmsi kolem, opatřeným pádlovacími vesly — přístroj, založený na principu „těžší než vzduch“. Také posvátné spisy náboženství Parsů prý obsahují detailní informace o sestrojení létacího přístroje podobného druhu. Kterýsi dávný perský král prý létal ve voze, neseném čtyřmi orly nebo havrany. Také Daedalus a Ikarus se pokusili o let pomocí křídel, sestavených z peří, a skandinávský hrdina Wayland Kovář prý si ukoval tenká křídla z kovu.

Je překvapujícím toto konstatování, že pokusy s daleko obtížnějšími přístroji těžšími vzduchu předcházejí vynález letu pomocí přístrojů, pracujících s látkami lehčími než vzduch. Bylo přece daleko obtížnější vynaléztí stroj, jenž se mohl vznášeti ve vzduchu s roztaženými křídly jako dravý pták, než vynaléztí a konstruovatí balon, naplněný ohřátým vzduchem nebo plynem, jenž se vznáší k obloze docela sám. A přece se lopotí ctižádostiví vynálezci stále znovu sestrojováním létacích strojů, a nikdo nepřipadl na myšlenku, že by přístroj podobný balonu mohl sloužit k dopravě vzduchem. Ani v povídkách a románech středověkých spisovatelů, nadaných největší obrazností, nenajdeme žádnou myšlenku, podobnou oné, která vedla krátce před francouzskou revolucí dva bratry k tomu, že se vznášeli do výše balonem. Už od pradávna bylo známo jemné tkalcovské umění, které by bylo dovedlo utkati potřebný obal balonu. Lidstvo bylo již po celá staletí předtím, než Kolumbus objevil Ameriku, zralé k tomu, aby sestrojilo balon, naplněný plynem a schopný vznášet se do vzduchu. A přece nikdo nepřišel na tuto myšlenku. Člověk byl tak zaujat pozorováním ptačího letu, že se ani nepokusil najít jiný způsob létání.

Tyto pokusy, třebaže se daly velice často, byly bez jakéhokoliv vědeckého základu. První, kdo počal vyšetřovatí možnost létání s moderního hlediska vědeckého, byl Leonardo da Vinci, jenž se vědecky zabýval studiem ptačího letu a studoval také anatomii ptáků. Zanechal po sobě ve svých zápisnicích mnoho náčrtů létacích strojů, založených na principu pohybujeících se křídel. On také pořídil první nákresy helikoptéry, přístroje, jenž se měl vznést do vzduchu sám pomocí horizontálně se pohybujeící vrtule. Nemáme žádných zpráv o tom, jak dalece da Vinci spojoval toto pátrání s praktickými pokusy, víme však o něm, že je prvním mužem, jenž se začal zabývatí vzduchoplavbou řádným vědeckým způsobem. Po smrti da Vinciho nedošlo k dalším pokrokům v letectví. Dály se jen pokusy ve starém stylu, byla konstruována hrubá křídla a vždycky se našel určitý počet nadšenců, ochotných seskakovatí s věží s těmito přístroji. Přes tyto všechny pokusy však první pokus vznéstí se do vzduchu se nepodařil přístroji těžšímu než vzduch.

týkající se starostí nikoliv materiálního rázu a prováděné se zápalom v uvedeném již listě. První: mládež několika odlehlých venkovských městeček napsala do novin, že se nudí. Nevědí prostě, jak se mají ve volných chvílích bavit. Ta jejich města jsou zkrátka taková plesnivá, že každá kulturní zábava ztroskotá. V klubu je otrava. Vůdci se o mládež nestarají. Ježíšku! Nepřeji vám to vidět. Kom-somolci městečka Juchnova skočili na ostatní čtyři města jako draci. Udělili jim v dopise názorný výprask! Zničili je... „Jak — řekli — vy si stěžujete? Máme menší možnosti než vy a přece: otevřeli jsme letní divadlo, sestavili footballové mužstvo a organizovali sport, vydobyli si hudební nástroje pro orchestr. Je nám dobře a veselo. Snažte se také.“

A druhý případ. Kdosi napsal, že jeho dítě je rozmazlené. Prosím pěkně — prcek nechce jíst kompot! Představuji si to tak. Kdyby věc byla napsána v Anglii, radili by se rodiče v tisku zrovna tak podrobně jako sovětská. Utvořily by se tři strany: první — pro rákosku, druhá — pro důtky, třetí — sentimentální — pro jemnocitné zacházení. Tady se mluví o dětech neméně, jenomže o dětech, budoucích dobrých občanech, dětech, které si mají vážít práce, za niž jim bylo dáno pohodlí a hračky, jichž jejich rodiče neznali... Jeho příbuzní mu krví vybojovali toto právo. Ale musí si toho vážít.“

Ano, noviny tisknou různé dopisy. Dalo by se tu mluvit o dopise napsaném Stalinovi turkmenskými jezdci, kteří dělali těžkou cestu až do Moskvy. Psali o koních, o jízdě, o lidech, kteří je vítali po cestě a vyváděli spolu s sebou své nejlepší kolchozní koně. A dohromady je to nejkrásnější východní báseň, napsaná se vši orientální barvitostí a smyslem pro poesii. O dopisech, které napsali svým kamarádům účastníci stachanovského sjezdu. Jsou pěkně. Pozastavíme se však nakonec u něčeho jiného. Před letošními oslavami říjnové revoluce byl otištěn dopis pěti úderních dělnic továrny Trechgorňaja a Manufatura. Ač velmi prostý, ukázal se být hromadnou myšlenkou všech, jenomže ji vyslovilo těch pět žen: — vezmeme děti z dětdomů na svátky k sobě. Nu, ano, daří se jim dobře a měly by v dětských domech také své svátky, ale ať jsou v rodině, ať mají také matku. Tato výzva, obrácená k dělnickým rodinám, nabyla podoby lavíny. Čtenáři píší, že uvítají malé hosty jako vlastní. Odehrávají se rodinné tragedie: kluka nebo holku? Kluka! Holku! Oboje!! Půjdeme s nimi do divadla. Ne, do biografu. Do parku kultury. Do toho se pletou ještě vlastní děti. Kupují se hračky, dětské knihy a vše se sděluje slavnostně novinám. Z továrny Rudý trojúhelník se píše, že dělníci se začali hlásit o děti, jakmile se o návrhu dověděli. Mladý herec a bývalý bezpřístřešný píše bratrovi elektromontérovi, rovněž bývalému malému tulákovi, aby si vzal domů dítě, on že učiní totéž. „Jako bývalí bezpřístřešní rozumíme oba, jaká to bude pro děti radost.“

Velké vzrušení. Dopadlo to dobře. Hosté i hostitelé byli spokojeni. A z maličkého a skromného dopisu pěti dělnic vzniká nyní, zdá se, národní zvyk. Děti přijdou zase, a hodně brzy. Jakýpak rozdíl mezi svým a cizím. To jsou přece naše děti! Dělnice odvádí svěřence domů. Nevydrží — podívá se mateřským již pohledem na dět-domovské ložní prádlo. Hm! Čisté je. Nu, její dítě se má dobře.

Dívka stojí zoufale před pomrzlým polem řepy. Jak splnit daný zemi slib? Je jí věru do pláče. Ale ne, přeorat, předělat, začít znovu a nepovolit... Dnes ví už všichni, že Marie Děmčenkova, kolchoznice, nositelka řádu Leninova, budoucí agronomka, to vyhrála. A jiná dívka, ovazující nitkou řepu, chodící se denně bázlivě a starostlivě dívat, zda povyroستla po hnojení ledkem. To přece není plané rekordmanství za každou cenu, není to pouze osobní ctižádost, ale uvědomělá starost o to, jak se má něco udělat co nejlépe. Zem pracuje, zem dře — chcete-li. Ale ti tam dobře vědí, proč to dělají.

Balon „lehčí než vzduch“ objeven.

Roku 1766 objevil chemik Henry Cavendish vodik. Záhy bylo zjištěno, že tento plyn je o mnoho lehčí vzduchu. Po tomto objevu přišli mnozí lidé na to, že nádoba, naplněná tímto plynem, jež byla dostatečně lehká, musila by se vznášeti ve vzduchu. První úspěšný pokus učinil Tiberius Cavallo. Plnil mýdlové bublinky vodíkem a zjistil, že se vznášejí ke stropu. První balon, jenž se skutečně vznesl k obloze, byl sestrojen bratry Josefem a Štěpánem Montgolfierými, kteří jej po prvé veřejně předvedli roku 1783. Jejich balon byl přibližně kulovitěho tvaru, měl obvod 37 m a výšku 42 m. Neobsahoval žádného pasažera a dostal se do výše 2000 m. Byl založen na principu, že horký vzduch je lehčí než vzduch normální teploty, kteréhož zjevu si náhodou povšimli, když viděli stoupající horký vzduch nad ohničkem. V říjnu téhož roku se vznesl první člověk do výše. Balon konstruovali opět Montgolfierové v oválném tvaru. Tento balon byl naplněn horkým vzduchem a byl onatřen zavěšeným košem, uprostřed něhož bylo ohniště. Když oheň byl rozdělán, nastoupil do koše Francouz Pilatre de Rossier, usedl a dal znamení, aby balon, upevněný na laně, byl pouštěn do výše. Balon zůstal upoután a vznesl se až do výše 100 m. Při tom se de Rossier přesvědčil, že rozděláním většího neb menšího ohně se dá výška balonu řídit. O měsíc poté vystoupil ve společnosti markýze de Arlandes již volně do vzduchu. Byli to dva první lidé, kteří podnikli plavbu vzduchem. Jejich balon se dostal do výše 1000 m a udržel se 25 minut ve vzduchu. Při letu obal balonu chytily plamenem, de Rossier byl však na možnou nehodu připraven a pomocí mokré houby oheň uhasil. Nato bez nehody balon přistal.

Ještě v téže době činil jiný Francouz, Charles, pokusy s balonky, naplněnými vodíkem, a vznesl se dne 1. prosince 1783 ve společnosti Anny Jeany Robertové s vodíkovým balonem skutečně do výše. Tyto úspěchy vyvolaly neobyčejné nadšení v obecnstvu, takže i v jiných zemích, jako v Anglii a v Německu, počaly se opakovati stále nové a nové vzlety, jež vyvolávaly neobyčejné návaly diváků. Některé z těchto letadel bylo přímo obrovských rozměrů, jako na př. „Montgolfiera“ z r. 1784, jež měla výšku 42 m a průměr 33 m, byla poháněna ohřátým vzduchem a vznesla se v Lyonu se 7 osobami: Montgolfierem, de Rossierem, princem de Ligne a 4 dalšími. Uletěla 5 km a dosáhla výše 1000 m. Prvním letcem, jenž se vznesl v Anglii, byl James Tytler, jenž nedosáhl přílišné výšky. Po něm použil roku 1784 v Anglii Vincenzo Lunardi vodíkového balonu a uletěl z Londýna do Herefordshiru vzdálenost 100 km za 2½ hodiny. Tento mimořádný úspěch osmělil množství napodobitelů.

Příklad ptačího letu.

Výsledkem těchto úspěšných letů balonem bylo, že vynálezci soustředili svou pozornost na stroje, založené na principu „lehčí než vzduch“, a došli k množství důležitých objevů pro vzduchoplavbu. Někteří z nich se domnívali, že to stačí vyzbrojiti balony vesly a kormidly, aby mohl býti řízen libovolným směrem. Jiní však počítali s odporem vzduchu a dodávali svým balonům tvar doutníku. Všechny pokusy o rychle létající a říditelný balon však byly odsouzeny ke ztroskotání, neboť nebylo dosud po ruce dostatečně lehkého a přece silného motoru.

Asi roku 1812 počal pracovati Angličan sir George Cayley, jenž právem je dnes zván „otcem anglické vzduchoplavby“; byl to jeden z pionýrů, jenž přinesl vzduchoplavbě mnoho významných objevů i cenných pokusů. Činil první pokusy s drobnými modely letadel. První si uvědomil, jaké musí býti principy letectví, a napsal o letu významnou knihu, v níž vysvětlil proč pták, který je těžší v zduchu, přece má jen schopnost létat. Až do té doby se učenci domnívali, že ptáci, jako orlové, sokolové a jestřábi, se udržují ve výši tím, že bijí křídly do vzduchu. Cayley však pomocí svých modelů dokázal, že nosnost letu naprosto nezávisí na bití křídel. Údery křídel do vzduchu slouží při ptačím letu k tomu, aby se dostali rychleji kupředu: ve vzdu-

chu jsou udržováni však jedině tlakem vzduchu pod jejich rozevřenými křídly, po případě vznikem vzduchoprázdného prostoru nad nimi. Letící pták může býti srovnán s bruslařem, jenž jede i po zcela tenké vrstvě ledu. Pokud je v pohybu, udrží se na ní zcela bezpečně, zpomalí-li tempo nebo zastaví-li, prolomí se pod ním led. Z těchto zásad je patrné, že letadlo, založené na principu „těžší než vzduch“, udržuje se ve vzduchu naprosto odlišným způsobem než pouhý balon. Balon, naplněný látkou lehčí než vzduch, není nic jiného, než plovoucí bublina. Letadlo těžší než vzduch se naproti tomu může udržeti ve výši pouze tehdy, pohybuje-li se kupředu: musí se pohybovati kupředu, jinak by vůbec nemohlo létat. To jsou ve stručnosti názory Cayleyovy, jak je ve svých knihách asi před 120 lety vysvětlil.

Cayley povšiml si ve své prozíravosti i toho, že pták, který se chce odpoutati od země, potřebuje určitého rozběhu, nežli ho vzduch proudící opačným směrem, povznese do výše. Konstruoval proto dvě křídla o ploše asi 27 čtver. metrů, k nimž připojil ocas. Věděl, že ptačí ocas slouží k tomu, aby tělo bylo udrženo v rovnováze. Cayley byl prvním vynálezcem, jenž dospěl k názoru, že bez ocasu není možno létat. Sestrojil klouzák, jenž neměl motoru. Křídla, jím sestavená, držel letec na svých rukou a rozběhl se jimi dolů po svahu proti větru. Způsob, jímž se sir Cayley zabýval problémem letectví, je neobyčejně důkladný a dal množství podnětů všem, kteří se po něm zabývali létáním na principu „těžší než vzduch“. Je vynálezcem zavěšeného kola, používaného pro bicykly, auta i letadla a první se pokusil sestrojiti lehký motor, užívající jakožto paliva střelného prachu. Pracoval však v době, kdy James Watt teprve vynalezl parní stroj, a kdy nebylo po ruce žádného jiného lehčího motoru, takže pro sestrojení letadla, poháněného motorem, bylo ještě předčasně. Jeho význam spočívá především v poznání, že letec musí se svým přístrojem ve vzduchu balancovati všemi směry, aby mu dodával rovnováhu. Celý další vývoj letectví, založeného na principu „těžší než vzduch“, záležel na tom, jak se podaří toto vybalancování vyřešiti.

Zápas mezi stoupenci principu „lehčího a těžšího“.

Přes tyto pokusy znamenala s počátku 19. století vzduchoplavba vždycky jen plavbu balonem. Jeden z nejpozoruhodnějších úspěchů s přístrojem lehčím vzduchu vůbec, byl let Cockwellův a Glaisherův z roku 1862, kdy se oba vzduchoplavci, ačkoliv neobyčejně trpěli mrazem a řídkostí vzduchu, vznesli pryč až do výše 10.000 m.

Stoupenci principu „těžší než vzduch“ však se přes tyto úspěchy, dosažené pomocí balonu, nedali zviklati a jasně si uvědomovali, jak úzké jsou možnosti letu balonem. Pracovali na základě spolehlivých výzkumů teoretických, jako na př. Thomas Walker, jenž roku 1810 vydal zajímavé pojednání, z něhož vidíme, jak podrobně ovládal stavbu aeroplánu ještě v době, kdy nedosáhl praktických úspěchů. Z jeho následovníků byl Samuel Henson, jenž si dal roku 1842 patentovati dvojitou vrtuli, poháněnou parou. Jeho přístroj byl opatřen kormidlem a měl ocas podobně jako dnešní letadla. Chyběla mu však možnost vybalancování. Pomocí pokusů s drobnými modely se Henson přesvědčil, jak důležité je vyřešení tohoto problému, neboť postačil jediný náraz větru se strany, aby se jeho modely překotily. Pro tuto překážku si nikdy neseostroji svého velkého letadla, které si dal patentovati.

Tento velký úspěch byl vyhrazen jeho příteli a spolupracovníku Johnu Stringfellowovi. Ten soustředil své úsilí především na sestrojení lehkého motoru a konstruoval si vlastní lehký parní stroj. Roku 1848 podařilo se mu sestrojiti model, poháněný parou, jenž se skutečně vznesl do vzduchu a sám letěl do vzdálenosti 4 m. Stringfellow nevěděl, co by si počal radostí. Po stech a tisících pokusech se mu prvnímú podařilo sestrojiti přístroj těžší v zduchu, jenž podobně jako pták mohl sám létat ve vzduchu. S přístrojem se dosud nevznesl žádný pasažér, ale zásluhou spolupráce Hensona

a Stringfellowa došel princip „těžší než vzduch“ po prvé v dějinách lidstva praktického úspěchu. Jeho přístroj byl jednoplošník, jenž vážil něco přes 3 kg. Byl opatřen dvěma vrtulemi, jež byly umístěny na přední části letadla vpravo a vlevo, otáčely se opačnými směry a byly poháněny motouzy, spojenými s parním strojkem. Kotel byl konstruován tak, aby ohřevná plocha byla co největší, byl z mědi a byl vytápěn lampou, naplněnou denaturovaným lihem. Je zajímavé, že tento přístroj vypadal nápadně jako moderní aeroplán a za účelem stabilisace byl opatřen ocasem.

Tyto úspěchy přístrojů těžších než vzduch zůstaly prozatím pouhými úspěchy čistě vědeckými, neboť všechny snahy Hensonovy, aby získal o ně zájem veřejných korporací, ztroskotaly. Konstrukce letadel těžších než vzduch byla ještě hubbou budoucnosti.

„Lehčí než vzduch“ stále vítězí.

Letadla, založená na principu „lehčí než vzduch“, jež se zdokonalovala už od 17. století, docházela však stále větší oblíbenosti, až roku 1852 dosáhla svého vývojového vrcholu. Toho roku velice známý francouzský inženýr Henri Giffard sestrojil říditelnou vzducholod, poháněnou parou. Obal této vzducholodi měl podlouhlý tvar, jenž byl zakončen na obou koncích hrotem. Za oba hroty byla ve značné hloubce zavěšena loďka. Parní stroj měl výkonnost 3 koňských sil a rychlost 110 obrátek za minutu. Poháněl vrtuli o průměru asi 3 m. Giffard se dostal do výše 2000 m a kroužil ve výši do rozmanitých kruhů, aby ukázal, že jeho přístroj se dá dokonale ovládati. Podařilo se mu přistátí bez nejmenší nehody. Rychlost motoru byla však nepatrná, takže letadlo nemohlo postupovati proti větru.

Prvního opravdu úspěšného letu se dočkali teprve Charles Renard a Artur Krebs roku 1884, kteří sestrojili první letadlo, sloužící k dopravě osob, jež podniklo cestu k cíli a zpět, jsou poháněno vlastním motorem. Jejich balon poháněl elektrický motor. Jejich první let směřoval z Chalais Meudon do Villacoublai a zpět, t. j. asi 20 km, v rychlosti asi 60 km za hodinu.

Pokusy s přístroji těžšími než vzduch jsou v této době pouhou obětavou prací neúnavných nadšenců. Úsilí vynálezců vždycky znovu ztroskotávalo v otázce motoru. Je možno říci, že aeroplán byl ve skutečnosti vynalezen o 10 let předtím, než skutečně mohl létat a než se mu dostalo vhodného motoru.

Amerika proti Evropě.

Američané, kteří pevně věřili v konečné vítězství přístrojů těžších než vzduch, byli daleko úspěšnější. Těmito pokusy se soustavně zaměstnával jeden z největších astronomů světových, dr. Samuel Pierpont Langley, jenž byl i obratným mechanikem, vynálezcem a konstruktérem letadel. Byl si vědom toho, že především je třeba dobře znáti poměry v ovzduší a podmínky letu, než bude možno vystavěti letadlo těžší než vzduch a schopné nésti břemena. Studoval sílu větru, vyšetřoval, jak se chovají křídla, hnaná větrem rozličné velikosti, a zabýval se vyšetřováním proudění vzduchu. Konečně vystavěl model hnaný parou, jenž byl o něco větší než pták kondor a jenž byl prvním americkým letadlem těžším než vzduch, které skutečně létalo. Bylo to r. 1896. Jeho přístroj vážil 15 kg a udržel se ve vzduchu celou minutu. Vláda Spojených států měla o přístroj zájem a udělila mu podporu 50.000 dolarů. Langley se věnoval ještě mnoha pokusům s modely. Když si konečně konstruoval letadlo, nenašel se nikdo, kdo by mu zhotovil vhodný motor. Konečně sestrojil jeho pilot a spolupracovník Manley motor, poháněný gasolinem. Dne 7. září 1903 učinil s tímto pečlivě připraveným a neobyčejně šťastně vyřešeným letadlem Langley pokus, letadlo se však vneslo jen nepatrně od země a dopadlo nazpět. I další pokusy byly neúspěšné. Langley zemřel po 3 letech, jsa těžce zklamán tímto „neúspěchem“, přesto však jsa pevně přesvědčen, že jeho přístroj byl správně propočítán. Je to tragický případ v letectví: jeho letadlo bylo vskutku schopno letu, jedinou jeho chybou bylo, že nemělo dosud vlastní podvozek s koly, takže se nemohlo při startu rozjetí.

Konečné vítězství „těžšího než vzduch“.

Langley se nedočkal slávy, která mu patřila. V jeho díle pokračovali dva jiní Američané, majetníci závodu s bicykly ve státě Ohio, bratři Orville a Wilbur Wrightové. Aby vyzkoumali vliv proudění vzduchu na letadlo, sestrojili si Wrightové vlastní větrný tunel, v němž konali své pokusy. Tak dospěli k poznání, že je třeba dosáhnouti vyvážení letouna zvláštní konstrukcí jeho křídel. Křídla jejich aeroplánu byla na konci pohyblivá, takže kolísání letadla na jeden či druhý bok vyrovnávali tím, že konec křídla na jedné straně sklápěli, zatím co současně konec druhého křídla pozvedali nahoru, takže se tlak na obou stranách vyrovnával. Tento systém měl neobyčejnou důležitost a umožnil letadlu bratří Wrightů, aby se udržovalo ve vzduchu stále v rovnováze.

Po tříletých pokusech s klouzákem vystavěli bratři Wrightové roku 1903 do svého nejosvědčenějšího klouzáku gasolinový motor. Místo vlastních kol, rozjžděl se jejich dvojplošník na šikmém svahu na zvláštním vozíku. Po řadě neúspěšných pokusů stal se 17. prosinec roku 1903 historickým dnem moderního letectví. Letadlo se rozjelo na svahu, Wilbur Wright namířil výškové kormidlo nahoru a stroj se vznesl do vzduchu. První let trval jen 12 vteřin, byl to však první skutečný let. Při každém novém pokusu se výsledek zlepšoval, až po čtvrté uletělo letadlo do vzdálenosti 260 m za minutu. Oba bratři byli nadšeni. Po celá staletí se snažili nejlepší duchové lidstva vyřešiti tajemství orlího letu: a dnes podařilo se dvěma pětatřicetiletým americkým mechanikům po využití výzkumů všech předchůdců dokázati, že člověk může létat. Princip „těžší než vzduch“ slavil své vítězství.

Nato předvedli Wrightové své letadlo v Evropě, kde zejména Francouzi konali neúnavné pokusy. Po krkolonném pokusu fatalisticky odvážného Brasiliana Santose Dumonta, jenž roku 1906 uletěl vzdálenost 60 m a vyvolal v celé Francii největší sensaci 20. století — po závodním cyklistovi Henri Farmanovi, po umělci Delagrandeovi a po výrobci automobilových světil Blériotovi — přišel roku 1908 do Francie Wilbur Wright. Celá Francie žasla, Wilbur prováděl ve vzduchu krkolonné kousky a dostal se do výši, o nichž se jiným nesnilo. Jeho konkurenti Farman, Blériot i jiní mu neváhali vysloviti svůj obdiv. Jeho bratr Orville Wright zatím dosáhl v Americe odměny 250.000 dolarů a vypsane armádní prémie za svůj let 60 km za hodinu.

Princip letadel těžších než vzduch naprosto zvítězil. Blériot přeletěl roku 1909 Kanál la Manche, počaly se lámati všechny rekordy rychlosti, vzdálenosti i výškové. Všechny vypsane ceny byly získány, všechny oceány a i obě točny byly přeletěny, všechny vzdálenosti mezi zeměmi a světadily byly překonány v rekordních časech.

„Zeppelinů“ se vracejí k zásadě „lehčí než vzduch“.

Vítězství letadel těžších než vzduch bylo naprostým. Balony kromě vědeckého badání, zejména letů do stratosféry a kromě vojenských balonů, připoutaných a sloužících k účelům výzkumným, vyšly docela z praxe. Nevyhody letadel lehčích než vzduch ukázaly se příliš jasně: byly neschopné odolávati prudším větrům, otázka regulování jejich libovolnému vzestupu nebo sestupu do nižších vzduchových vrstev, aby bylo možno využití různosměrného proudění vzduchu, nebyla vyřešena. Ke každému regulování vzestupu bylo třeba vzdáti se části přítěže a k sestupu vzdáti se části plynu, což se nedalo libovolně opakovati, takže každý balon se konečně stával kořistí větru.

Přes tyto základní neúspěchy letadel lehčích než vzduch našel se jeden jejich neúnavný propagátor. Byl to hrabě Ferdinand von Zeppelin, jenž sloužil dlouhá léta v německé armádě, v padesáti letech vypracoval pojednání o výhodách říditelných vzducholodí lehčích než vzduch, později konstruoval jeden její typ a přes odpor německé komise dosáhl toho, že na základě veřejných subskripcí se ve svém

šedesátém roce dočkal realizace prvního Zeppelinu „L. Z. 1“. Nedosáhl s ním velkých úspěchů. Roku 1906 jeho „L. 23“ explodoval, jiný jeho typ však dosáhl velikých úspěchů. Tak se dařilo přes četné odpůrce přece jen konstrukci Zeppelinů v německé armádě, v kterém za světové války podnikli několik útoků na Londýn. Za války bylo velké množství těchto nesmírně nákladných letadel roztrženo a také po válce se ukázalo i v Anglii i v Americe, že se za určitých nevýhodných podmínek povětrnostních stávají říditelné vzducholoďi tohoto typu hříčkou větru. Jako následovník Zeppelinův upozornil na sebe německý konstruktér a pilot dr. Hugo Eckener, jenž má rekord na 8000 plaveb vzduchem. Mnohokrát přeletěl Atlantický oceán, roku 1929 obletěl zeměkouli a je dnes největší autoritou tohoto typu říditelných vzducholoďí. Přes jeho vášnivou víru v budoucnost Zeppelinů je dnes po mnoha těžkých katastrofách v odborných kruzích velká nedůvěra k typu letadel lehčích než vzduch.

Velký zápas letadel lehčích než vzduch proti těžším než vzduch je dobojován. Podivný vývojový rozmar, jenž ukazuje, že vynálezci šli nejprve správnou cestou ve snaze konstruovat letadlo těžší vzduchu, že pak v minulém století odvedli svou pozornost na snadné úspěchy vzducholoďí lehčích než vzduch, aby teprve po stu letech, ve století dvacátém, dospěli k vyřešení otázky dopravy vzduchem letadly těžšími než vzduch — tento rozmar technického vývoje je skončen. Letadla lehčí než vzduch zůstávají pomůckou pro speciální vědecké úkony — jejich úkol v praxi dopravní je skončen. Principy dopravy vzduchem pomocí letadel těžších vzduchu jsou vyřešeny: to, co zbývá, je vyřešiti jejich absolutně bezpečnou praxi. Tuto polovinu cesty zbývá ještě vykonati.

sport a hry

Occidentalis:

Úvaha o fair play

Sportovní morálka.

V Anglii se učí už chlapi na školách zásadám oné zvláštní morálky, jež se vyvinula nejen jako zásada anglického sportu, nýbrž ovládá i celý anglický život. Mladý Angličan, jenž je vychováván ve sportu, učí se zásadám sportovní morálky jen potud, pokud je nemá už sám v krvi. Je mu vštěpováno, že se nesluší, aby dva útočili na jednoho. Dovídá se, že velký kluk nesmí nabít klukovi menšímu, který je slabší než on. A vůbec se mu vštěpuje, že nejen ve sportu, nýbrž i v životě je třeba zachovávat pravidla hry.

Tato pravidla hry představují vždycky to, že se někdo dobrovolně vzdává uplatnění své převahy, pokud pro ni nejsou vykázané určité formy. Jsou to zákony, jimiž se řídí všechny závody. A tento zákon si získal v Anglii velikou tradici. A nejen v Anglii. Stal se mravním předpokladem sportu vůbec, a při užití na celý život představuje nejvýznamnější přínos anglické civilizace pro kulturu lidstva. Zákon fair play představuje na jedné straně instinktu bojovného a mocenského, a na druhé straně jeho zkrácení. Je to protiklad uctívání brutálních forem moci.

Co není fair play.

Nefair jsou nedovolené rány při boxu, nefair jsou rány na odpůrce, který padl k zemi, nefair je získávat si primitivním a brutálním způsobem v závodech nějaké výhody. Jedním slovem: nefair jest dívat se na protivníka ve sportu jako na nepřítele. Nefair jest ho poškozovat nebo ničit místo pouhé snahy o okamžitě

vítězství. Přivedeme-li zákon fair play do stručné formulky, znamená: chceme mít odpůrce v souboji tělesném i duševním — a chceme si jich jako svých odpůrců vážit. Chceme měřit své síly se svými protivníky, avšak ve formách slušnosti, jež uznáváme za všeobecně platné. Náš odpůrce je člověk jako my: chováme se k němu se stejným ohledem, který požadujeme od něho. Chceme, aby s námi bojoval a závodil, nechceme však, aby námi opovrhoval.

Fair play je plodem dlouholetého vývoje lidstva. Divoch zná jen nepřítele, nezná protivníky. Uřezává jim hlavy a nosí je v triumfu na špičce kopí. Tento divoch nežije jen v Africe, žije i v džunglích moderních států. Je to muž primitivní brutálnosti, jehož divokost musíme potíratí vždy znovu a znovu, chceme-li, aby zůstala zachována civilizace.

Dnes se tento divoch odvažuje vystupovati bezohledněji než kdykoliv jindy. Nalil svou divokost do filosofických forem a rozsévá náказu po celých národech. Snaží se vymýtit všechny známky civilizace, které vytvořila náboženství a humanitní myšlenkové soustavy. Proti civilizačnímu vývoji vystupuje filosofie uchopení moci za každou cenu. Dnes vidíme, že tatáž země, jež připravuje s pompésními prostředky olympiádu, současně ničí s bezohledným cynismem ty mravní zásady, jež jsou předpokladem každého sportu. Podnes vrhají se v koncentračních táborech mocní na bezbranné, podnes nakládá nejsurovějším způsobem dvacet s jediným nebo sto s jediným. Dnes existují opět země, kde se surově využívá fyzické převahy stejným způsobem, jako tomu bylo v době, kdy se počínaly v temnu ničivých zvířecích zápasů dějiny lidstva.

Přesto je dnes princip fair play rozšířen a uznáván po všech ostatních zemích. Jeho základem je myšlenka a cit, že lidé jsou si rovni a mají rovnou cenu. Tento princip je plodem demokratického myšlení a vede k demokracii. Ve stínu zkrasleného Nietzscheho a Macchiavelliho neexistuje fair play.

Anglický příklad.

Není bez pikantního zabarvení, že nejrozhodněji ukázal na příklad Anglie ve své studii o Anglii Rudolf Kircher, německý žurnalista, jenž se dal dnes bez váhání „usměrniti“.

„Anglickou morálku,“ psal kdysi, „neurčuje dnes kázání duchovní, nýbrž rozhodnutí soudce ve sportu. Každý anglický klub rozumí tomu, že se určité věci, které bychom instinktivně nebo prakticky rádi udělali, prostě dělati nemohou a nesmí. Slyší v uších hvízdnutí soudcovy, hvízdnutí, které může znamenati trestní kop i ztrátu branky. Slovo „foul“, přestupek sportovních pravidel, má pro něho odporný zvuk. Následky „foulu“, kterého se dopustí někdo ve hře, jsou mezi diváky okamžitě a drasticky patrné, třeba šlo o pouhé šlápnutí nebo „foul“ uhození protivníka. Dodržování pravidel a zachovávaní rytířskosti stává se ve sportu přirozenou potřebou.

Tím se stalo slavné fair play ústředním bodem anglické morálky a sportovní hřiště se stalo neobyčejně důležitým místem, na němž se diváci trénují v zachovávaní morálky. Není jediného poměru v národním životě anglickém, v němž by nechápali tento požadavek a nebo v němž by se zásada fair play za čas neuplatnila — dokonce i v politice. Je nejvyšším důležitým, že si anglický národ osvojil prostřednictvím sportu několik základních pojmů morálky a několik výrazů pro ně, jejichž přitažlivost je daleko silnější a platnost daleko obecnější než všechna morální pravidla a všechny mravní zákony jiných národů. Prostě zkušenosti, získané ze sportovní hry, byly vtesány kovovým rydlem do mravního zákoníku Angličanova.

Fair play je souhrnem všech mravních hodnot. V těchto dvou slovech je shromážděno všechno, co pokládá anglické vychování a anglický životní názor za žádoucí a za dosažitelné. Tu dvě slova se nedají přeložit, v jejich smyslu však se dá nalézt všechno. Fair play je ideálem, je životní filosofii, je sociální moudrostí. Ať jde o sportovce, vojáka, politika, státníka, žurnalistu, podnikatele, dělníka nebo kohokoliv — pro každého z nich výstraha a program, obsažené v těchto dvou slovech, mohou znamenati smysl i obsah celé jeho práce. Fair play reguluje

vztah mezi lidmi a sice právě tam, kde začíná pokušení: v konkurenčním zápase, při závodech, při výbuchu vášni. Fair play přikazuje cítit bližního, spatřovati v každém protivníkovi především člověka a soudruha ve hře. Fair play učí, že je nedůstojno znásilňovati slabší a že je nízké nakládati špatně s poraženým protivníkem.

„Fairness“ je pro Angličany nejvyšší povinností, a Angličané mají dosti silnou vůli, že se dají vždycky znovu ovládati touto ctností, ať je pokušení sebevětší. Nedělají to z nějakého dobráctví, nýbrž proto, že jejich instinkt po spravedlnosti byl posílen na sportovním hřišti. To, co často se závisť nazýváme anglickým politickým nadáním, nebývá většinou nic jiného než přirozeným ovládním těchto přirozených instinktů. Ať kolísají jakkoliv, nakonec Angličané se rozhodnou vždycky znovu ke koncepsím v tomto smyslu, které jsou nezbytné, má-li dosáhnouti vítězství „common sense“, zdravý lidský rozum. Fair play je proto také základem tohoto často oslavovaného common sense anglického národa. Tím právě stal se sport největším učitelem tohoto národa.“

Poměr anglických intelektuálů ke sportu.

Podobný poměr sportu k duchovním hodnotám národa je možný pouze v zemi, v níž tělesná výchova byla posuzována v pravém slova smyslu jako úkol duševní. Tak je tomu jedině v Anglii a právě proto stala se Anglie mateřskou zemí sportu. Srovnáme-li s tím „turnéřské hnutí“, jež v Německu před sto lety uvedl v život Turnvater Jahn, vidíme, že v něm nebylo žádných složek duševních ani mravních. Právě proto s ním tehdy vedoucí duchové Německa neměli pranic společného.

V Anglii však nikdy nevyměřel antický ideál spojení zdraví a síly tělesné i duševní. Právem pokládají se Angličané po této stránce za nástupce řecké klasiky. U nich skoro nenajdeme intelektuály, kteří by podceňovali přirozenou péči o zdravé tělo. Pro Angličany všech společenských tříd a kteréhokoli věku je samozřejmostí zaměstnávat se sportem. Radost ze sportu mají v krvi a kdekoli si sami nejprostším způsobem najdou vždy ke sportu příležitost. Dovedou to proto, že si vynalezli sporty pro každou společenskou třídu a pro každý věk. „Icecurling“ je šarmantním sportem pro starší pány. Ti, kdož z nich jsou majetnější, bruslí se zvláštní vášnivostí v Engadinu, jak ukazuje nepříjemná epizoda pana Hoareho, do nedávna ještě anglického zahraničního ministra, jenž se při ozdobných kroužcích na ledě pošramotil na nose.

Angličtí učenci, umělci i státníci hrají golf, švihají tenisovou raketou anebo se zaměstňávají kterýmkoliv jiným sportem, jenž jim právě vyhovuje. Mezi davy sportovního občanstva objevují se i členové anglického dvora, aby ukázali, že mají stejně zájem jako celý národ. Sport sdružuje vznešeného Angličana s nejnižšími společenskými vrstvami. Svědčí o tom většina anglických státníků. Stanley Baldwin, který sám není velkým sportovcem, je alespoň znamenitým divákem. Jeho popularitu prý zvyšuje nejen jeho láska k dýmce, nýbrž i jeho nesmírná radost z pohybu na čerstvém vzduchu. Lloyd George se nejdříve pokusil zarážiti jako znamenitý hráč golfu a ve svém sportovním nadšení by se byl jednou dostal málem do mezinárodní zápletky s Briandem. Lord Balfour byl znám jako vášnivý přitennisista, stejně jako lord Birkenherd. Také Winston Churchill je známým sportovcem a MacDonald byl členem známého skotského golfového klubu, který jej za jeho projevy ve světové válce na krátkou dobu zbavil členství. Lord Grey byl známým milovníkem rybolovu, a londýnský biskup se dokonce účastnil před nedávnem činně na tenisovém matchi, na němž hrála také Helena Willsová.

Křesťanství a „Fair play“.

Účast vysokého církevního hodnostáře na sportovním závodě není žádnou výjimkou: ukazuje, jak přátelsky se staví

církev k sportu v Anglii. Při množství anglických církví a chrámů najdeme přidružené kluby sociální, jež se zaměstnávají i divadlem, hudbou a tancem — najdeme při nich i organizace skautů „Church Lad Brigades“ a sportovní sdružení nejrozmanitějších druhů. Dokonce můžeme nalézt na nádvoří kostela i sportovní hřiště, jak je tomu ve chrámu „St. Martins in the Field“ na Trafalga Square. Tam najde návštěvník Londýna velkou síť a všechno, čeho je třeba pro příslušníky církve k provozování cricketu. A ve stínu leckterých kostelů poletují míče i v neděli, neboť ne jeden anglický kostel si udělal obchodní podnik z toho, že pronajímá své pozemky za sportovní hřiště.

Podobné případy nejsou jen svobodomyšlnými výjimkami, nýbrž správci pozemků anglikánské církve Ecclesiastical Commissioners se dali přemluvit i k tomu, aby nic nenamítali proti nedělnímu provozování sportu na církevních pozemcích, daných v pacht. A to je nemalá věc, jak dosvědčí každý, kdo ví, co anglická neděle znamená. Leckde přišly církve dokonce na originální nápad, že účast na nedělním sportovním podniku je premií, která se uděluje jenom těm, kdož alespoň jednou týdně se účastnili v kostele služeb božích. Angličtí sportovci prý jdou ve svém fair play dokonce tak daleko, že se vši vážností tuto podmínku zachovávají.

Církev zasahuje ve prospěch sportovního hnutí ze dvou důvodů. Předně se ochotně přizpůsobuje požadavkům velké masy, když její vliv na nejvyšší vrstvy a na inteligenci značně poklesl. A pak církev oceňuje mravní hodnoty rozumného provozování sportu. Originální výraz tomu dal před nedávnem farář kostela v proletářské čtvrti Islingtonu, jenž konal zvláštní „footballové bohoslužby“ a prohlásil, že kdyby měl svatý Petr příležitost přijíti do Londýna, jistě by se účastnil také finalového zápasu o pohár. Poukázal při tom také na obdobu zásady fair play se základními myšlenkami křesťanství. Nikdo mu to nevyčítal a nikdo nepokládal za rouhání ani to, že prohlásil Krista za největšího sportmana minulých dob, který zakročil proti tomu, aby lidstvo nehrálo tak, jak se tomu dalo v minulých dobách, nefair a „foul“.

Radost ze hry.

To byl člověk, který docela vážně pochopil sportovní mravnost. Z této ethiky vyrostla druhá zvláštnost a charakteristická vlastnost: velká radost Angličanů ze hry. Snad nikde není tato radost tak obecná jako v Anglii, kde přes všechnu lidskou a politickou zralost si obyvatelstvo zachovalo rysy plodného dětinství. Neboť radost ze hry může býti složkou opravdu tvůrčí. Někteří vážní pedagogové pokládají tuto radost za základ vši vychovatelské práce: vzpomeňte na školu Montessori. Existuje dokonce zvláštní pedagogický směr, opírající se o umění, jenž pokládá za svůj základní úkol probuditi v dospělých lidech onoho hravého a experimentujícího ducha, jímž se obvykle vyznačují děti.

Anglickou radost ze hry poznáváme i z toho, že šílení za rekordy není v Anglii daleko tak obecným zjevem jako v jiných zemích. Tak dočteme se o Anglii, která má obrovské množství lidí, hrajících tenis, kteří hrají s rozkošnou samozřejmostí docela špatně a při tom jsou nesmírně šťastni. Bez tohoto rozkošného optimismu by obrovské rozšíření tenisu v Anglii po světové válce nebylo vůbec možným. Skromnost, která nepožaduje žádných zvláštních výkonů, je provázána stejně vysokou nenáročností, pokud jde o kvalitu hřiště. Člověk tu vidí mnoho podivuhodně špatných hráčů na beznadějných hřištích, kteří jsou oblečení v oděv, naprosto neodpovídající anglické etiketě. Touto demokratisací dostal anglic-

ký tennis jakýsi vulgární nádech. Tato „vulgárnost“ je však něčím velice vzácným. Tihle lidé na kostrbatých trávnicích těší se ze své hry, těší se ze svého života, ze směřících se děvčat i z toho, že je možno pomocí míče a rakety provozovati docela prapodivné věci.

Nenajdeme tu žádné slavnostní přípravy. A nejde o to dosáhnouti nějakých velkolepých výkonů, nýbrž jediným cílem je hra sama. Podobné zvláštnosti je možno pozorovati i při anglickém cricketu. Tento sport může totiž hráti každý, i když jeho obratnost pro jakýkoliv sport na světě je sebecpochybnější. Dokonalý hráč cricketu je ovšem virtuosem — ale z cricketové atmosféry může se těšiti každý jako aktivní spoluhráč, neboť pro tento sport není ani nejmladší příliš mlád, ani nejstarší příliš stár. Na velikých sportovních hřištích pro profesionály bývají slavné cricketové matche lordů. Scházívali se k nim veliké davy lidí. Závody mezi reprezentativními mužstvy jednotlivých hrabství, měst nebo zemí trvají někdy celé tři dny. Jinak však je cricket, jenž je na evropské pevnině skoro neznám, v Anglii populární zábavou nesčetných lidí. Když chlapi večer postaví na zahrádě nebo na louce „wicket“, totiž značku, která musí býti míčem zasažena — pak se sejdou jako spoluhráči sestry, otcové, dědečkové a všichni jsou stejně vítáni a každý má stejný úspěch. K tomuto cricketu všedních dní není třeba žádné zvláštní tělesné obratnosti. Výzbroj je jednoduchá. Stačí dvojí „wicket“, stačí dvě „bats“ a kožený míč, a dvaadvacet hráčů může býti šťastno. Stačí však jeden „wicket“ a jeden „bat“ a na londýnských ulicích stačí i svítilna místo wicketu a obyčejná hůlka k úderům do míče.

Co je to „playing attitude“.

Kdo zápasí vážně, chce natropit svému protivníku co nejvíce škody. Kdo miluje hru, bude se zastávat principu fair play. Mravnost anglického sportu prýští z anglické „playing attitude“. Všechny národy země mají své hry, ale žádný z velkých moderních národů si neučinil ze hry podobným způsobem životní formu a životní styl, jako to učinili Angličané. Ponechali volný průběh přírodním instinktům, jež vedou člověka ke hře — omezili je pouze pravidly hry, ale jinak nebrání jejich přirozenému rozvinutí. Třebaže na některých polích byl anglický pud ke hře pod vlivem puritanismu násilně podvázan, stalo se tak jen na krátkou dobu a nepůsobilo to škodlivě na vývoj v oborech ostatních.

Tak se stalo, že si Angličané vždycky zachovali „playing attitude“. Tento postoj ke každé životní situaci, jako by to byla hra, vyplývá neumělkovaně z celého anglického způsobu života. Nejnámější anglické hry nebyly uměle vynalezeny ani organizovány. Vyvinuly se docela volně jako naivní projevy přirozených instinktů. A mají jednu společnou vlastnost: z á k l a d n í r y s s o c i á l n í a s t á t o t v o r n ý. Sport a hra v Anglii neslouží jen k výchově těla a ducha, nýbrž mají za účel v č l e n i t i l i d i d o s p o l e č n é a k c e. Děje se to tak, že individualita není ztracena, že však nejsou zkrácena ani práva skupiny, do níž je jednotlivec zařazen. To je možné pouze tehdy, byl-li proklamován a přísně dodržován princip fair play — nikoliv jako policejní opatření, nýbrž jako druh mravního zákona.

Od hry k válce.

Každý sport je jakýmsi zjemněním válečných pudů. Tvrdí se, že toto zjemnění je zejména důležité v Anglii, poněvadž se Angličané sice dají nesnadno vytrhnouti ze svého klidu, když se však tak stalo, bývají pod vlivem svých bojových instinktů. I v tom případě však se u nich zachovává zákon fair play, který je jim vštípen. Jak Angličané nalézají

přechod od svých sportovních představ o světě k opravdovosti války, to ukázal nejlépe André Maurois ve svém románu „Mlčení plukovníka Brambla“.

„V krásné vlámské stodole, nedaleko Poperindhe, bojovala skotská brigáda o své mistrovství v boxu. Když byl match skončen, postavil se generál na židli a pronesl jasným a daleko zvučícím hlasem tento proslav:

„Gentlemen, byli jsme dnes svědky znamenitých zápasů a doufám, že nám mohou býti prospěšny pro onen důležitější zápas, jehož se zanedlouho opět chopíme. Musíme si zachovati klidnou krev, musíme držeti oči otevřeny. Nesmíme bít často, ale za to pevně a musíme bojovati až dokonce.“

„Jsme to podivný národ,“ pravil major Parker. „Chceme-li probudit zájem Francouzů o boxerský zápas, musíme mu namluviti, že je v zájmu národní čest. Chceme-li probudit zájem Angličanů o nějakou válku, není lepšího prostředku než mu namluviti, že je to něco podobného jako boxerský zápas. Bude-li se nám vyprávěti, že Němci jsou barbari, budeme zdvořile přisvědčovati. Řekne-li nám však kdo, že jsou špatní sportovci, pobouří to celý britský národ.“

„Němci jsou vinní tím,“ pravil plukovník smutně, „že válka už není věcí pro gentlemany.“

„Vždyť jsme neměli tušení o tom,“ pokračoval major, „že jsou na světě takoví lidé. Bombardovati otevřená města, to je skoro tak neodpustitelné, jako lovití ústřice na červy nebo střelba na lišku z pušky.“

„Nepřehánějte,“ pravil plukovník klidně, „tak dalece se Němci přece jen nezapomněli.“

Něco z filosofie jazyka.

Slovo „fair play“ není jediným, jež má v angličtině význam morální zásady. I jiné zdánlivě bezvýznamné výrazy jako „playing the game“, nebo výtka na někoho vznesená „this is not cricket“ mají hlubší smysl a staly se hesly, srozumitelnými na celém světě. Nejsou to prostě jen slova anglického sportovního žargonu, obdobná některým anglickým pojmům obchodním, vojenským nebo školním, nýbrž jsou to skutečné pojmy, které pro každého Angličana obsahují celé bohatství představ, vzpomínek a výstrah.

Charakteristickým je význam rčení „playing the game“. Neznamená to jen hráti nějakou hru, nýbrž znamená to hráti ji ve cti, se vši slušností a podle všech pravidel. Stejně také rčení „be a sport“ je apelem ke cti člověka. Za hry je podobná výzva zbytečná, neboť pak je tento požadavek něčím samozřejmým. Výzva „be a sport“ a „playing the game“ v každodenním životě však žádá, aby člověk zachoval přirozenou slušnost ve všech životních situacích tak, jako ji musí zachovávat ve hře.

Jaký myšlenkový svět je vyjadřován těmito výrazy a v jak hluboké souvislosti tato rčení jsou s celým představovým světem Angličana a s celou strukturou jeho politického myšlení, o tom praví Angličan I. L. Smith:

„Duch rčení jako „give and take“ (dej a vezmi) nebo „playing the game“ (jako při hře) obrazí v sobě zvláštní vlastnosti anglické rasy a předpokládá u Angličana jeho samostatné asociace, jeho zvláštní mravnost a zvláštní typ jeho charakteru. V tomto dobrovolném podřazení individua celku, v těchto vlastnostech a charakteristických rysech se projevují nejpůvodnější manifestace národního genia anglického. Poněvadž se tyto zásady vtělily do institucí svobodné vlády, představují nejdůležitější přínos, jímž Anglie přispěla k civilizaci světa.“

Dva svědkové z anglické filosofie.

Proč je respektování práva svých bližních, jež se projevuje v anglické sportovní morálce nejen požadavkem slušnosti, nýbrž i požadavkem chytrosti, o tom se vyjádřil John Stuart Mill ve své essayi „O svobodě“ ve druhé kapitole takto:

„Jediný způsob, jímž může člověk nabýti nějakých vědomostí o nějaké věci je ten, naslouchati rozmanitým názorům velkého množství lidí o tomto předmětu. Moudrý muž nikdy nenabyl své moudrosti ji-

ným způsobem než tímto. A lidský rozum ani není schopen nějakým jiným způsobem nabýti moudrosti.“

Tento Millův názor učí tomu, že pro Angličana není člověk jen protivníkem, na němž měříme svou sílu, nýbrž každý bližní může přispěti k doplnění našich znalostí. Proto je naší povinností bráti na něj ohled, hráti s ním fair play. Něco podobného zdůrazňuje i Locke ve své essayi „Some thought of the conduct of understanding“:

„Vidíme pouze část a známe pouze část a proto není divu, že ze svého částečného hlediska nedocházíme ke správným závěrům. Proto i člověk, který je co nejvíce hrdý na svůj vlastní názor, by se měl dát přesvědčit o tom, jak užitečným je mluvit s jiným a tázati se jich o radu.“

Fair play v životě politickém.

Tato anglická mentalita se ovšem uplatňuje i v politickém životě Angličanů. Zásada „fair play“ určila formy anglického parlamentarismu. Jeden z pozorných pozorovatelů Anglie poukazuje na to, že v anglické sněmovně poslanců ve Westminsteru nesedí representanti lidu v půlkruhu před řečnickou tribunou, nýbrž ve dlouhých lavicích tváří v tvář opozici. „Speaker“, president, representant nestrannosti, trůní stranou mezi oběma skupinami. Uprostřed mezi tímto mužstvem sedí členové vlády — a tváří v tvář proti nim čekají její odpůrci, aby využili každého jejího chybného pohybu tak jako boxerů. Jsou však stejně jako boxer nuceni i k tomu, zachovávat pravidla. Ve sněmovních debatách jsou stejně důležité drobné finty a výzvy jako prudké rány a konečný knock-out. Dobré ráně se tu aplauduje, ať přišla s té strany či s oné. Anglické parlamentní řeči nejsou nikdy deklamacemi, nýbrž projevy řečníků, kteří se snaží zničit důkazy druhé strany a získati výhodu pro stranu svou.

„Debaty v anglické sněmovně poslanců bývají nesnesitelné pouze tehdy, když známí zápasníci přenechávají na několik hodin zápasníkům nižším. Ti bývají nudní, ale zachovávají s nejvyšší pečlivostí pravidla hry. Přesto však ve vzrušených dobách dovedou i vynikající angličtí státníci a poslanci upustiti tam, kde to situace vyžaduje, na chvíli od „fair play“. Pak se hájí knihami a urážkami. Při tom při všem však postačí, aby se předseda poslanecké sněmovny pozvedl majestátně se svého místa — a v několika vteřinách umlknou i nejvzrušenější křiklouni. Není naprosto třeba vyzváněti na velký zvon nebo dáti „speakerovi“ k dispozici baterii elektrických zvonků, neboť dobrý tón a výchova anglických politiků liší se k jejich velikému prospěchu od celého ostatního světa.“

Neboť i zde platí především pravidla slušné hry, i zde se respektuje nade všechno fair play. To jsou tatáž pravidla, jimž anglická autorita si dovedla opatřiti vážnost na celém ostatním světě.

dati Vás o otištění našeho stanoviska až po dokončení článku p. Dr. Kříže. Zatím však pan dr. Potužil zneužil Vašeho pohostinství k tomu, aby i v „Přítomnosti“ zopakoval několik svých oblíbených omylů, jimiž do nekonečna zaplňuje sloupce živnostenského tisku a odvrací tak pozornost od věcí daleko důležitějších.

Považujeme za nutné doplnit sekretářskou visitku p. dra Potužila pravdivým sdělením, že p. dr. P. patří dnes k nejpilnějším žurnalistům živnostenské strany, hájí její politické postuláty a že tudíž z tohoto politického titulu je pověřen úkolem obklopiti jednotkové obchody ovzduším potupy, hany, paušálním obviňováním i zdůrazňováním malicherných jednotlivostí, zpravidla vyvolaných jen žárlivostí konkurenční.

Vážený pane redaktore, chtějice šetřiti vzácného místa ve Vaší revui, omezíme se na nejstručnější poznámky. P. dr. P. ve své argumentaci dovede vždy docíliti více tím, co zamlčí. Pod zorným úhlem tohoto zjištění doplňujeme jeho údaje takto:

Věc „lidové kávy“ soud definitivně nerozhodl. Musíme my i p. dr. P. počkat, až jak to dopadne. — Tytéž inkriminované aktovky od stejného výrobce prodává řada odborných závodů, ovšem za vyšší cenu. — Na každém balíčku našeho čaje je označen počet gramů čisté váhy, přesně podle předpisů vl. n. č. 41/35 Sb. z. a n. — V naší lahvičce kolínské vody s obsahem 100 g je 60% čistého líhu, který sám stojí Kč 2.54 a ne Kč 4.80, takže můžeme naši kolínskou vodu i s připočtením lahvičky a ostatních výrobních nákladů prodávati za Kč 5.— atd. Touto cestou mohli bychom pokračovati dále a nuditi las-kavého čtenáře. Volá-li p. dr. P. po tiskových opravách, jichž už v naší věci živnostenské listy otiskly celou řadu, pošleme mu další.

Nový konsum opravdu tvoříme. Dokazují to statistiky našich dodavatelů. Vyjdou knižně a zašleme p. dr. P. exemplář. Naše zaměstnance ať nebere p. dr. P. v ochranu. Chrání je námi přesně dodržované kolektivní smlouvy a zákon. Číselný materiál ČOB, týkající se fluktuace zaměstnanců, kterého p. dr. P. používá, je nesprávný. Domáctí výrobci nedodávají jen jednotkovým obchodům, nýbrž zásobují hlavně obchodníky, které zastupuje p. dr. P. Sami jsme z Japonska žádné zboží nepřivezli. Japonského mikuláše mohl p. dr. P. koupiti i u maloobchodníků. Nejsme u výrobců žárovek odběratelem tak velkým, abychom měli nejmenší vliv na mzdy dělníků.

Žurnalistické zbožiznalství, jak je p. dr. P. provozuje, nepovede k ničemu a nic nerozřeší. Jednotkové domy nepřestávají volati po ustavení znalecké komise, která by zkoumala problém jednotkových domů a jejich skutečný vliv na hospodářské poměry. Snad naše volání nebude marné. Poněvadž nevíme, do jaké míry je p. dr. P. mluvčím oficiálním, musíme zatím věřiti osnově vládního nařízení, vypracované ministerstvem obchodu. Tato osnova skutečně ohrožuje naše zaměstnance, konsumenty, dodavatele i naše podniky.

S dokonalou úctou

Svaz obchodních domů v ČSR.

dopisy

Svaz obchodních domů odpovídá

Vážený pane redaktore!

Prosíme Vás zdvořile, abyste, uznáte-li to za vhodné, otiskl tyto řádky:

V „Přítomnosti“ vychází vážná národohospodářská studie o jednotkových domech. Sledujeme ji s velkou pozorností a s napětím očekáváme konečné závěry. Máme v úmyslu požá-

JASNÉ ZŘENÍ - VKUSNÝ VZHLED!

Americké brýle Ful Vue

„OKULARIA“, PRAHA, Václavské nám. 57, nad Lützowovou

Původní spolehlivá americká zlatá plnicí pera

Výhradní prodej má firma

Karel Kellner, Praha - Václavské nám. 61 - Dlouhá třída 17 - Račte si vyžádati náš ilustr. prospekt

Conklin

se znamenitě osvědčují a poskytnou každému největší míru uspokojení.

CONKLIN znamená přesnost a pokrok!